

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Formidlingen av seksuelt overgrep i
bildeboka *Blekkspruten*.

The dissemination of sexual abuse in the
picturebook *Blekkspruten*.

Ida Rusten

MGBNO550

Fakultet for Lærerutdanning, kultur og idrett (FLKI)

Veiledere: Ragnhild Ås og Kristine Kleveland

16. Mai. 2022

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

I løpet av prosessen med å skrive master har jeg også jobbet som vikarlærer og bygget hus på kveldstid. Dette har vært en intensiv og altoppslukende periode, og jeg gleder meg nå til å bli en fullverdig lærer og etter hvert flytte inn i mitt nye hjem. Denne oppgaven så jeg på som uoverkommelig i starten, men med god hjelp fra veilederne mine Ragnhild Ås og Kristine Kleveland, samt kollega Kari Anne Skjåk og samboer Sondre Kvambekk har jeg omsider kommet trygt i mål.

Ettersom jeg har valgt meg ut et tema som jeg synes er spennende har det vært en givende, lærerik, utfordrende og spennende periode. Jeg gleder meg til å videre ta fatt på en ny hverdag med litt mer fritid og til å tre inn i læreryrket.

- Ida Rusten, mai 2022

Sammendrag

Formålet med denne studien er å analysere hvordan overgrep blir formidlet i bildeboka *Blekkspruten*. *Blekkspruten* er en bildebok for barn, skrevet av Gro Dahle og illustrert av Svein Nyhus. Formålet med boka er å få barn som har opplevd incest og overgrep til å se at de ikke er alene, og til å tørre å snakke om det (Dahle, 2016b). Boka handler om en liten jente som blir kalt for Gullet. Gullet blir utsatt for overgrep. Studien er en bildebokanalyse med forskningsspørsmålet; «Hvordan blir overgrep formidlet gjennom verbale og visuelle virkemidler i bildeboka *Blekkspruten*?».

Ut ifra bildebokforskning har jeg fått en oversikt over ulike verktøy som brukes i bildebøker og fått en bredere forståelse for hvordan virkemidlene i boka spiller ulike roller for hvordan tolkningen av boka blir. Boka skal ifølge Dahle ikke slippe inn alle barn, men være åpen nok for de barna som trenger den. Jeg mener at boka skaper utallige muligheter for ulike tolkninger med sine rike illustrasjoner og sin barnlige inspirerte verbaltekst.

I analysen av boka plukket jeg meg ut tre nøkkeltegn som jeg mener er viktige for formidlingen av overgrep i boka. Disse nøkkeltegnene er bruken av farger, dyr og nøkkel og lås. Boka har i hovedsak to farger, gul og blå. Disse mener jeg symboliserer mye av stemningen og følelsene til Gullet i oppslagene. Fargene fyller sidene på ulike måter og på ulike elementer før, under og etter overgrepet. Både i verbalteksten, men spesielt i illustrasjonene opptrer flere dyr der flere av dem fungerer som metaforer for hvordan Gullet oppfatter det som skjer. Dyrene mener jeg at blant annet er med på å formidle hvordan overgrepet oppleves for Gullet, både før, under og etter. Ulike låser og nøkler er å se i flere av illustrasjonene. Det er spesielt en nøkkel som jeg mener utmerker seg. Denne nøkkelen tolker jeg som blant annet et symbol på selve overgrepet og makten broren har over Gullet.

Jeg mener at bokas måte å formidle overgrep gjennom symboler og metaforer gjør at den kan treffe de barna det gjelder, men samtidig holde andre barn på trygg avstand. De rike illustrasjonene mener jeg er gode utgangspunkt for samtaler med barn. Ved at det er store rom for ulike tolkninger i boka, mener jeg også at det er gode muligheter for å invitere inn flere ulike barn, med ulike erfaringer.

Summary

The purpose of this study is to analyze how abuse is conveyed in the picture book *Blekkspruten*. The Octopus is a picture book for children, written by Gro Dahle and illustrated by Svein Nyhus. The purpose of the book is to get children who have experienced incest and abuse to see that they are not alone, and to dare to talk about it (Dahle, 2016b). The book is about a little girl who is called Gullet. Gullet being exposed to abuse. The study is a picture book analysis with the research question; "How is abuse conveyed through verbal and visual means in the picture book *Blekkspruten*?".

Based on picture book research, I have gained an overview of different tools used in picture books and gained a broader understanding of how the tools in the book play different roles in how the interpretation of the book becomes. According to Dahle, will the book not let all of the children in, but be open enough for the children who needs it. I believe that the book creates countless possibilities for different interpretations with its rich illustrations and its childish-inspired verbal text.

In the analysis of the book, I picked out three key signs that I believe are important for the dissemination of abuse in the book. These key signs are the use of colors, animals and key and lock. The book mainly has two colors, yellow and blue. I think these symbolize a lot of the mood and feelings of Gullet in the posters. The colors fill the pages in different ways and in different elements before, during and after the assault. In the verbal text, but especially in the illustrations, several animals appear where several of them function as metaphors for how Gullet perceives what is happening. I believe that the animals, among other things, help to convey how the abuse is experienced Gullet, both before, during and after. Various locks and keys can be seen in several of the illustrations. It is especially a key that I think stands out. I interpret this key as, among other things, as a symbol of the very abuse and power the brother has over Gullet.

I believe that the book's way of conveying abuse through symbols and metaphors means that it can touch the children in the target group, but at the same time keep other children at a safe distance. I think the rich illustrations are a good starting point for conversations with children. By the fact that there is rooms for different interpretations in the book, I also believe that there are good opportunities to invite several different children, with different experiences.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
1.1	Bakgrunn for studien	7
1.2	Opphavet til boka	8
1.3	Beskrivelse av boka <i>Blekkspruten</i>	9
1.4	Studiens relevans	10
1.5	Forskningsspørsmål	10
1.5.1	Disposisjon av oppgaven	11
1.6	Begrepsavklaring	11
1.7	Tidligere forskning	12
2	Om bildeboka og teoretiske perspektiver	12
2.1	Bildeboka som et multimodalt medium	13
2.2	Barnebøker, fantasi eller alvor?	14
2.3	Barneperspektivet	15
2.4	Elementer i analyse av bildebok	16
2.4.1	Paratekst	16
2.4.2	Ikonotekst	16
2.4.3	Intertekstuelle og intervisuelle referanser	17
2.4.4	Fargebruk	18
2.4.5	Litterære karakterer	19
2.4.6	Kroppslige signaler	19
2.5	Dyr i bildeboka	21
3	Metodiske valg og fremgangsmåte	22
3.1	Valg av metode	22
3.2	Å analysere en bildebok	23
3.3	Semiotikk – tolking av tegn	24
3.3.1	En semiotisk analyse	24
3.4	Hermeneutisk lese måte	25
3.5	Forskerrolla, validitet	26
4	En analyse av bildeboka <i>Blekkspruten</i>	27
4.1	Parateksten	27
4.2	Nøkkeltegn i boka	28
4.2.1	Fargebruk	28
4.3	Dyrene i <i>Blekkspruten</i>	33
4.3.1	Broren, en apekatt og blekksprut	33
4.3.2	Blekkspruten	34
4.3.3	Faren en struts, moren en bjørn	37
4.3.4	Mammadyr med barn	39
4.3.5	Svanen og elefanten	40
4.3.6	Leoparden til Gullet	41
4.4	Referanser til underlivet	46

4.5	<i>Nøkkel og lås</i>	47
4.6	<i>Næranalyse av tre oppslag</i>	50
5	Drøfting og svar på problemstilling	56
5.1	<i>Språklige bilder</i>	56
5.1.1	Metafor og personifikasjon.....	56
5.2	<i>Hvordan tolker vi overgrep i boka</i>	59
5.2.1	Relasjoner til det mannlige kjønnsorganet	60
5.2.2	Fargebruk.....	61
5.2.3	Dyrene illustrerer ulike følelser og stemninger	62
5.3	<i>Barneperspektiv og voksenperspektiv</i>	63
5.4	<i>Lykkelig i alle sine dager?</i>	64
6	Oppsummering og avsluttende kommentar	66
6.1	<i>Vanskelige tema i bildebøker</i>	67
6.2	<i>Lærerprofesjonen</i>	68
6.3	<i>Potensiale for videre forskning</i>	69
	Litteratur	71

1 Innledning

Jeg har alltid hatt en stor interesse for bildebøker, og har selv en stor samling. På grunnskolelærerutdanningen ble jeg introdusert for bildeboka på en ny måte, nemlig å studere virkemidlene som blir brukt i en bildebok. En bok jeg husker godt fra utdanningen er boka *Snill* (2002) av Gro Dahle og Svein Nyhus. Jeg ble fascinert over hvordan Dahle og Nyhus jobbet med tekst og bilde for å formidle tabubelagte temaer i bøker beregnet for barn. Denne fascinasjonen var utgangspunkt i valget av bildebok for min masteroppgave.

Gro Dahle er forfatter og har i over 20 år skrevet bildebøker om temaer som er vonde og skumle å snakke om. Dahle har som mål å hjelpe små barn som tror de er alene om å oppleve vonde ting. Boka skal ifølge Dahle fungere som en venn, som kan hjelpe et barn til å snakke om det ingen tør å snakke om (Lystrup, 2020). Dahle sin spesialitet har altså blitt å skrive bildebøker til barn som omhandler tabubelagte temaer fra barnets synsvinkel. Noen av bøkene til Dahle er: *Dragen* med temaet psykisk helse, *Sinna mann* med temaet sint pappa, *Akvarium* med temaet omsorgssvikt, *Krigen* med temaet skilsmisse, *Sesam Sesam* med temaet pornografi og *Snill* med temaet sinne. Ektemannen Svein Nyhus er illustratør og har illustrert flere av bøkene til Dahle, blant annet *Blekkspruten* (2016a) som jeg i denne studien skal se nærmere på.

1.1 Bakgrunn for studien

Seksuelle overgrep mot barn er en av de alvorligste formene for kriminalitet (Kripos, 2016, s. 3). Det er et alvorlig brudd på menneskerettighetene, og blir definert som et samfunnsproblem (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2021). Kripos mener data fra politiregistre og domstolene ikke er tilstrekkelige for å kunne gi et korrekt omfang av seksuelle overgrep mot barn, da det er store mørketall. Likevel kan man lese ut ifra en nasjonal forekomstundersøkelse av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress i 2014, at nesten 1 av 20 kvinner og 1 av 100 menn har rapportert å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep før fylte 18 år (Kripos, 2016, s.8). Ifølge daglig leder for incestsenteret i Vestfold Mary Ann Oshaug blir hver femte jente og hver tiende gutt utsatt for seksuelle overgrep i Norge hvert år (Barsten, 2017). Kripos poengterer hvor viktig det er at ansvarlige personer rundt disse barna hjelper til med å avdekke overgrepene. Barn er i liten grad i stand til å beskytte seg selv mot overgrepene og kan heller ikke enkelt fortelle og forklare hva de er blitt utsatt for (Kripos, 2016, s. 3). I 2014 kom Barne-, likestillings- og -inkluderingsdepartementet med en tiltaksplan for å beskjempes vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Et av disse tiltakene var viktigheten med å ha «informasjon til barn og unge om vold og seksuelle overgrep». Ifølge tiltaksplanen trenger barn kunnskap om seksuelle overgrep for å være i stand til å forstå hva som er uakseptabel atferd. Med denne kunnskapen vil utsatte barn få mulighet til å kunne sette ord på

vanskelige erfaringer. Barne-, likestillings- og -inkluderingsdepartementet poengterer at denne kunnskapen må være tilgjengelig, forståelig og være tilpasset de ulike aldersgruppene (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2021).

Gro Dahle mener at bildeboka er et medium som egner seg ekstra godt til å formidle vanskelige tema for barn. Dahle mener at på grunn av bildebokas rammer må hun forenkle, konkretisere og vise slik at barn og voksne har mulighet til å finne historier og nivåer som gir dem noe når de leser boka (Dahle, 2016b). Dahle skriver også at bildeboka kan «åpne opp og slippe ordene til, gjøre det mulig å snakke om eller tenke rundt, gi ord og bilder som kan ta skyggene på alvor, hjelpe og trøste og gi opplevelser» (Dahle, 2016b). Bildeboka må altså ifølge Dahle åpne fortellingen nok til å slippe alle aldre inn, samtidig som at det må finns et språk som snakker både til barna og den voksne samtidig. Dette vil være med på å åpne lukkede rom og åpne opp for samtaler om tema som er vanskelige å snakke om. *Blekkspruten* er en måte å informere voksne og barn om tema overgrep og incest, og den er skrevet for å gi barn ord og en bakgrunnshandling til å lettere kunne fortelle om egne opplevelser.

Definisjonen Norsk Helseinformasjon (NHI) har for hva seksuelle overgrep mot barn er lyder slik: «forhold hvor barn og ungdom dras med på seksuelle handlinger som de ikke er modne for, samtykker til eller forstår. Overgriperen utnytter barnets avhengighet eller egen posisjon. Overgrepene bryter med sosiale tabuer i familie og sosialt miljø og er ulovlig» (Nhi.no, 2021). *Blekkspruten* har tematikken incest som også går under seksuelle overgrep. Incest innebærer seksuelle forhold mellom nære familiemedlemmer som et eldre søsken eller en voksen og et barn. Tre av ti seksuelle overgrep mot barn under 18 år begås av familiemedlemmer (Nhi.no, 2021). Flere av kjennetegnene til NHI på seksuelle overgrep er å finne i *Blekkspruten* som jeg kommer tilbake til i drøftingsdelen.

Formålet med denne studien er blant annet å introdusere ulike tolkningsmuligheter og gjøre det tryggere å ta i bruk og lese *Blekkspruten*. Jeg vil vise at bildeboka *Blekkspruten* med et vanskelig tema er komplisert og sammensatt på en måte med bilde og tekst, slik at bare de leserne som forstår, forstår. Jeg vil også gi leseren et overblikk over et multimodalt begrepsapparat. Dette vil være overførbart til andre bildebøker og multimodale tekster.

1.2 Opphavet til boka

Barnebokforfatter Gro Dahle fikk en forespørsel fra Incestsenteret i Vestfold om hun kunne tenke seg å skrive en bildebok om incest og overgrep mot barn. Dahle var i tvil fordi hun syntes det var et ubehagelig og vanskelig tema å skrive om. Etter flere forespørsler tok hun likevel på seg oppdraget (Dahle, 2016b). Ifølge Dahle på boktips.no (2016b) manglet hun ord til å fortelle en slik fortelling og

syntes det var med en stor risiko. Likevel så Dahle behovet for en slik bildebok, for at utsatte barn skal snakke og fortelle. Hun fant frem allegorier, metaforer, språklige bilder og klarte å konkretisere det usagte. Dahle poengterer i kulturnettstedet *Kulturplot* at når hun «skriver om vanskelige emner vil hun at de voksne skal forstå, men ikke alle barn – bare de barna det gjelder» (Lystrup, 2020).

Incestsenteret er et senter som jobber mot incest og seksuelle overgrep. Barna som opplever incest trenger ifølge Dahle historier og allegorier for å åpne samtaler, sette ord på og fortelle. Dahle skriver: «For ordene om incest må kunne være tilgjengelige, må kunne finnes av de som trenger dem, må kunne brukes.» (Dahle, 2016b). Dahle skriver også om en faglig samtale hun hadde med lederen for incestsenteret i Vestfold før hun gikk i gang med å skrive *Blekkspruten*. Under samtalen fikk Dahle forklaring på hvordan overgrep ofte utartet og hvordan det ofte ble gjenfortalt av barn. Gjengangere som ble fortalt av barna var at døra var lukket og noen ganger låst og gardinene blir trukket for. Pusten og stemmen blir ofte merkelig og øynene og blikket blir alvorlig. Barna forteller også om hendene som er over alt, hele tiden, og at de ikke blir kvitt de. Både lukkede dører og gardiner, annerledes pust og stemme og hender blir brukt som sterke virkemidler i *Blekkspruten*, som det kommer mer av i analysen min. Dahle skriver at incest er det hemmeligste av det aller hemmeligste, men at det er hemmelig på den farlige måten (Dahle, 2016b). Jeg sitter selv igjen med de samme tankene som Dahle hadde da hun startet bokprosjektet, hvordan kan man fortelle noe så forferdelig i en barnebok? Målet for denne studien er å se på hvordan Dahle og Nyhus har løst dette med ulike virkemidler.

1.3 Beskrivelse av boka *Blekkspruten*

I denne studien har jeg altså valgt å analysere bildeboka *Blekkspruten* (2016a) av Gro Dahle og Svein Nyhus. I *Blekkspruten* står forfatter Dahle for den verbale teksten og Nyhus for illustrasjonene. Temaet i boka er incest og overgrep, og det jeg tolker som en storebror som forgriper seg på lillesøsteren sin.

Blekkspruten handler om en familie på fire: mor, far, storebror og lillesøster. Det er lillesøster, kalt Gullet leseren følger gjennom boka. Det kommer ikke frem fra verbalteksten hvor gamle Gullet og storebroren er. I illustrasjonene ser man at Gullet leker på gulvet med masse leker rundt seg og broren ligger i sofaen med headset og ipad. I starten av boka ler Gullet og leker med lekene og med broren sin. Gullet leker at faren er en struts og at storebroren er en apekatt som tuller og elsker å leke. En dag Gullet sitter inne på rommet sitt sammen med alle lekebamsene sine og leker, kommer storebroren inn. Gullet legger merke til at noe er annerledes med apekatten, både med pusten og øynene. Apekatten forandrer seg til å bli en stor blekksprut, med klebrige, lange armer som rekker til over alt. Blekkspruten låser døra og lukker gardinene. På oppslaget i boka kan man se en stor blekksprut dekke

store deler av sidene sammen med en liten naken jente, Gullet. Blekkspruten forlater rommet og Gullet sitter igjen, sammenkrøpet og alene. Gullet blir ikke lenger lekende og glad, men usikker og redd. Utover i boka får man etter hvert se at Gullet drar på biltur med moren der hun forteller det hun har opplevd med broren. Moren tar grep og hjelper Gullet.

1.4 Studiens relevans

Jeg mener at denne studien er relevant for alle som jobber med barn, da spesielt de som jobber i barnehage og skole. I en skolehverdag vil man som lærer møte barn med ulike historier og opplevelser de har med seg fra hjemme. Ifølge tiltaksplanen til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017), er skolen og barnehagen de viktigste arenaene for å nå frem til barn med informasjon om seksuelle overgrep.

Skolens læreplan og den overordnede del sier blant annet at «Grunnopplæringen er en viktig del av en livslang dannelsesprosess som har enkeltmenneskets frihet, selvstendighet [...] og medmenneskelighet som mål», «Opplæringen skal gi elevene et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for å gjøre gode valg i livet» og «Hvis ny innsikt skal vokse fram, må etablerte ideer granskes og kritiseres med teorier, metoder, argumenter, erfaringer og bevis.». For at elever skal være i stand til å utføre kritisk refleksjon forutsetter det at de har kunnskap (Udir, 2020). Det er lærerens ansvar å åpne opp for slike temaer i skolen og skape gode og trygge samtaler for elevene. Under overordnet del i læreplanen er det et eget underkapittel for folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema. Skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk helse ved å blant annet utvikle et positivt selvbilde og en trygg identitet. Livsmestring går ut på at elevene skal kunne forstå faktorer som har betydning for mestring av eget liv og de skal lære seg å håndtere medgang og motgang, og personlige utfordringer. Aktuelle områder er blant annet seksualitet og kjønn, relasjoner, følelser og å kunne sette grenser (Udir, 2020). På Lærerprofesjonens etiske plattform står det hva en lærer må forholde seg til. Denne forteller læreren om hva som må tas hensyn til i ulike situasjoner. Det går f.eks. på personvernet når et barn forteller om sine opplevelser. «Personopplysninger skal forvaltes på måter som verner om elevens integritet og verdighet.». Menneskerettighetene spiller også en rolle. Barnet har krav på at dens frihet og behovet for trygghet og omsorg blir ivaretatt. (Utdanningsforbundet, 2021). Man må altså være bevisst på hvordan man formidler dette videre, og til hvem.

1.5 Forsknings spørsmål

Min idé for masteroppgaven startet med at jeg alltid har hatt en stor interesse for bildebøker. Jeg valgte derfor å undersøke om jeg kunne finne en spennende bildebok jeg kunne jobbe med. Da jeg for første

gang så boka *Blekkspruten* og leste hvilken tematikk den omhandlet, ble jeg nysgjerrig på hvordan dette var mulig å formidle på en passende måte for små barn. Jeg hadde da funnet tema for min masteroppgave. Ut ifra idéen og tema jobbet jeg med et forskningsspørsmål som kunne svare på det jeg lurte på. Forskningsspørsmålet mitt ble:

Hvordan blir overgrep formidlet gjennom verbale og visuelle virkemidler i bildeboka *Blekkspruten*?

Forskingsspørsmålet har jeg formulert ut ifra en førforståelse av boka, der jeg allerede hadde kunnskaper om handlingen og at temaet var overgrep. Formuleringen av forskningsspørsmålet viser at det er virkemidlene i boka jeg går i dybden på for å finne formidlingen av tematikken i boka. I denne studien vil hovedfokuset mitt være på illustrasjonene, men også med et blikk på verbalteksten. Analysen er forankret i det sosiosemiotiske teorifeltet og støttet på en tematisk analyse.

1.5.1 Disposisjon av oppgaven

Studien er strukturert med ulike kapitler, hvert kapittel omhandler et hovedområde av studien. I kapittel 2 som du nettopp har lest, fikk du en introduksjon for bakgrunnen for studien, hvorfor studien er relevant, problemstillingen og hvordan boka *Blekkspruten* ble skapt. Videre i kapittel 3 presenteres de sentrale teoretiske perspektivene denne studien er forankret i. Her nevnes bildeboka som et multimodalt medium og ulike elementer man kan finne i en bildebokanalyse. I kapittel 4 kommer de metodiske valgene og fremgangsmåter jeg har brukt i studien. Semiotikk, hermeneutikk og ulike analysemetoder. I kapittel 5 kommer selve analysen av *Blekkspruten*. I kapittel 6 drøfter jeg funnene jeg har funnet opp mot problemstillingen. Til slutt kommer kapittel 6 men en oppsummering sammen med en avsluttende kommentar.

1.6 Begrepsavklaring

I forskning er man bundet av å bruke relevante og nøyaktige begreper. Et begrep er ifølge Christoffersen og Johannessen (2012, s.26) ikke bare vanlige ord, men de viser til betydningen til et språklig uttrykk, samtidig som at det avgrenser språklige fenomener fra hverandre. Christoffersen og Johannessen (2012, s.26) poengterer at det kan være nødvendig med en presisering og begrepsavklaring for å unngå flertydigheter og uklarheter. Derfor skal jeg nå forklare noen nøkkelbegreper i denne studien.

En bildebok har noen viktige kjennetegn jeg vil bruke i studien, som paratekst, oppslag, sidevendinger og ikonotekst. Parateksten i en bildebok er bakside og framside permen, samt tittelsiden, men kan også

være forfatterintervju eller bokanmeldelser. Oppslag er begrepet man bruker for sidene i boka, når man åpner boka er siden til venstre og høyre, et oppslag. Sidevendinger handler om hvordan boka med illustrasjonene eller verbalteksten fører leseren videre i boka, viser vei. Ikonoteksten er samspillet mellom illustrasjonene og verbalteksten i boka. I ikonoteksten har modalitetene ulike muligheter og begrensninger i hvordan de formidler. Nøkkeltegn er også et begrep jeg kommer til å bruke i analysen. Johannessen m. Flere (2018, s. 256) definerer nøkkeltegn som de tegnene som er mest sentrale for tekstens meningsinnhold.

1.7 Tidligere forskning

Blekkspruten er ikke eksplisitt blitt brukt som utgangspunkt for publiserte litterære analyser eller annet forskningsarbeid - som jeg kan finne. Det finnes derimot flere masteroppgaver med analyser av komplekse bildebøker med tabubelagte temaer. Flere av disse analysene er av bøkene til Gro Dahle og i noen analyser blir også *Blekkspruten* nevnt. Min master skal altså bidra med å fylle et forskningshull under analyser av bildebøker.

I Norden har vi flere anerkjente bildebokforskere, deriblant Ulla Rhedin, Maria Nikolajeva, Tone Birkeland og Ingeborg Mjør. I denne studien har jeg blitt ført i riktig retning fra noe av deres forskning, teoriutvikling og begrepsdefinisjoner. *How picturebooks works* (Nikolajeva & Scott, 2006) er et av de viktigste bidragene til videreutviklingen i bildebokanalyse som metode (Bjørlo & Goga, 2020, s.65). Nikolajeva og Scott hevder at barnebøker kan være de mest innflytelsesrike mediene av alle medier beregnet for barn. Bildeboka som et innflytelsesrikt medium er interessant når det gjelder *Blekkspruten* sitt formål med å informere om det vanskelige temaet incest og overgrep. Nikolajeva og Scott skriver om nye teorier i bildebøker og legger frem nye kritiske verktøy i undersøkningen av bildeboka. Tone Birkeland og Ingeborg Mjør har forsket på barnelitteratur og jeg vil benytte meg av deres etablerte teorier om barnelitteratur. Disse ulike teoriene kommer jeg tilbake til under teoridelen av studien. Ut ifra tidligere forskning vil jeg også kunne plassere meg i en forskningskontekst som denne studien plasseres under.

2 Om bildeboka og teoretiske perspektiver

I dette kapittelet vil jeg presentere de sentrale teoretiske perspektivene denne studien er forankret i. Jeg har valgt ut noen teoretiske perspektiv som er relevante for meg når jeg skal analysere hvordan incest og overgrep blir forbildet i bildeboka. Teori er et sentralt begrep innen forskning og blir betegnet som en forenkling og forklaring av virkeligheten. Christoffersen og Johannessen beskriver i

Forskningsmetode for lærerutdanningen (2012, s.25) teori som at man forenkler og skaper orden ut av en kompleks virkelighet. Altså er teori en generell påstand om virkeligheten. Teorien brukes til å svare på forskningsspørsmål i studier og til å begrunne spørsmål og svar. Det vil si at spørsmålene og svarene jeg kommer frem til i min studie blir dannet ut ifra den teorien jeg har valgt fra forskningsfeltet som handler om bildebok, tolking og analyser.

2.1 Bildeboka som et multimodalt medium

En bildebok er et multimodalt medium fordi de inneholder flere ulike medium, som verbaltekst, bilde og lyd i form av for eksempel høytlesing. En bildebok er ifølge Ommundsen (2018, s.151) en bok med minst et bilde på hvert oppslag. Ommundsen skriver også at i en bildebok er både verbalteksten og illustrasjonene betydningsbærende og sammen fremstiller de et narrativt forløp, altså en fortelling. Maria Nikolajeva (2000, s. 11) skriver i *Bilderbokens pusselbitar* «Bilderboken är en unik konstform som använder sig av en kombination av två kommunikationsnivået, den verbale och den visuella.» Hun skriver også at måten en bildebok kommuniserer er en stor forskjell fra hvordan for eksempel en roman kommuniserer. Bildeboken er ifølge Nikolajeva et syntetisk medium hvor leseren og mottakeren må sette sammen de overordnede betydningene av de ulike kommunikasjonselementene, slik som på et teaterstykke eller på film (Nikolajeva, 2000, s. 11). Birkeland m.fl (2019, s.98) bruker også begrepet multimodal eller sammensatt tekstform om bildeboka. Dette nettopp fordi bildeboka kommuniserer gjennom flere modaliteter eller uttrykksformer. Birkeland m.fl poengterer at når voksne leser for små barn vil lyden også fungere som en egen modalitet. Bildebøker er godt tilpasset høytlesing med sine store oppslag og rike illustrasjoner. Måten en voksen leser boka for et barn og hvordan den voksne tar tak i ord og bilde på, vil også påvirke meningsskapingen av boka.

Verbalteksten i boka har blant annet en egen mulighet til å kunne presisere navn og siteringer, og den egner seg godt til å fortelle og til å kunne organisere og formidle tid via en tidsakse. Teksten bidrar også med logiske forløp, som vil si at man kan forklare motiv, begrunnelser og konsekvenser med ord. En annen styrke teksten i bildeboka har er at den kan bidra til å gi en viktig og konkret skildring av personer ved å kunne formidle tanker og beskrive følelser. En siste ting teksten kan kommunisere på en annen måte enn i et bilde er sanseintrykk. Lukt, lyd, smak og taktile erfaringer personer i bildeboka har kan fortelles med ord til lesere/mottakeren av boka (Birkeland et al., 2019, s.115).

Illustrasjonens kommunikative potensiale er blant annet at de kan gjengi visuelle fenomener. Ordtaket «et bilde forteller mer enn tusen ord» er gjeldene her. Ifølge Birkeland m.fl (2019, s.115) er det ikke noe som kan fortelle mer presist enn et bilde, «ikkje noko kan vise ein person, ein fugl eller eit landskap meir presist enn eit fargefotografi». I et bilde kan man se hvordan elementer er plasserte i

forhold til hverandre, man kan se landskap og rom hvor hendelsen utspiller seg, og det et viktig element for personskildringen. Etter å ha lest en bildebok vil vi ifølge Birkeland m.fl (2019, s.115) lettere huske bildene og illustrasjonene enn teksten vi leste. Bildene i bildeboka vil blant annet også kunne påvirke med farger og ulike perspektiver. Ut ifra farger og perspektiv kan man skape ulike følelser eller stemninger i boka. Som at et rotete rom og mørke farger i en bildebok ofte skaper en dyster stemning og en stor figur som fyller oppslaget, kan fremstå som skummel. Birkeland m.fl (2019, s.115) skriver at verbalteksten kan bli overflødig sammen med bildet og det medfører en redundans (dobbelthet). Om man ser bilde av en person eller et rom, vil en detaljert forklaring og fortelling være unødvendig. Dette er noe jeg vil se på underveis i min analyse, hvordan bildet og verbalteksten samspiller sammen og hva de ulike modalitetene gjør for fortellingen og hverandre.

Ettersom at Gro Dahle og Svein Nyhus har utarbeidet en bildebok som skal passe til alle barn, men treffe enkelte barn som trenger det mer enn andre, er det interessant for meg å se på hvordan tekst og bilde kommuniserer ulikt gjennom boka. Nikolajeva og Scott (2006, s.12) kategoriserte bildeboka i fem ulike typer av bildebøker, ut ifra hvordan bilde og tekst jobber sammen. Fire av disse kategoriene finner jeg mye av eller snev av i *Blekkspruten*. De fire kategoriene er den symmetriske bildeboken, den utfyllende bildeboken, den utvidende eller forsterkende bildeboken og den kontrapunktiske bildeboken. Jeg vil benytte meg av disse kategoriene for å se hva forholdet mellom bilde og tekst er i *Blekkspruten*, for å se hva det har å si for måten historien blir fortalt og hvordan jeg leser den. Jeg vil også se hva det ulike samspillene har å si for måten historien blir fortalt på og hvordan jeg leser den. Forklaringen på disse kategoriene kommer jeg tilbake til under overskriften *ikonotekst* nedenfor, og de vil bli nevnt i analysedelen.

2.2 Barnebøker, fantasi eller alvor?

Barneboklitteraturforsker Åse Marie Ommundsen har skrevet en doktoravhandling om at nåtidens barnelitteratur og bildebøker tøyser grenser mellom vokseninnhold og barneinnhold. Ommundsen hevder at den tidligere barnelitteraturen var av den belærende sort med etisk budskap.

Barnelitteraturen nå er ifølge Ommundsen en sammensetning og blanding av både alvorlige og morsomme ting og tema (Ommundsen, 2010). Spesialpedagog og tidligere forsker Åse Langballe mener vi voksne ofte vegrer oss for å snakke med barn om overgrepstemaer. Ifølge Langballe er voksne redde for å bryte grenser for intimitet, redde for å såre, krenke eller oppskake barnet. Som en tommelfingerregel mener Langballe at det er bedre å snakke om overgrep med et krenket barn enn å la være. Langballe mener tausheten kan bidra til at barnet føler enda sterkere at hen er annerledes og at det er hen det er noe galt med (Langballe, 2011, s. 3). Gro Dahle sier selv i et intervju for Kulturutvekkling VGR at hun skrev boka slik at den skulle fungere som en venn, at de ikke er alene.

Dahle poengterer også at man må huske at det er volden som er skadelig, ikke det å snakke om det (Kulturutvekkling VGR, 2017). Til *Kulturplot* fortalte Dahle at reaksjonene til bøkene hennes var blandede og mange var forskrekket (Lystrup, 2020). Dahle poengterer i *boktips.no* at bildebøker ikke bare er for barn, men for alle. Flere av bildebøkene er allalderlitteratur. Allalderlitteratur er litteratur som henvender seg både til barn og voksne (Ommundsen, 2010; Tønnessen, 2014). Barn og voksne har ulike kunnskapsnivå og erfaringer og vil da tolke det de leser og ser ulikt. Allalderlitteraturen har tenkt på både en voksenmottaker og barnemottakeren, og dermed lagt inn elementer for begge parter. En bildebok leser man gjerne flere sammen, da ofte sammen med en voksen. Ifølge Dahle leser og forstår barna ofte bare overflateplanet og forholder seg til den direkte og konkrete handlingen. De voksne legger inn flere dimensjoner og kan tolke det de leser inn i samfunn og etikk. En bildebok bør ifølge Dahle være åpen og gi leserne mulighet til å gi rom for egne erfaringer (Dahle, 2017).

2.3 Barneperspektivet

Mitt forskningsspørsmål er hvordan overgrep blir formidlet i bildeboka *Blekkspruten*. For å kunne svare på forskningsspørsmålet mitt må kreves det at jeg har en forståelse for barneperspektivet. Barn er annerledes enn voksne, de tenker annerledes, har en annerledes empati og en annen måte å se og være i verden på. Barneperspektivet handler om å se verden med barnas blikk med utgangspunkt i for eksempel deres erfaringer og interesser. Birkeland m.fl (2019, s. 28) skriver at når voksne skal forsøke å forstå hvordan barn tenker, bruker de kunnskap de har om barn, erfaringer med barn og minner fra egen barndom. Når forfatteren bruker barneperspektiv gir hen et større rom for barnets opplevelser, tanker og refleksjoner rundt boka. Boka kan skape sympati for personene i boka gjennom et allvitende og forklarende voksenperspektiv (Birkeland et al., 2019, s. 28-29). Dette gjelder i *Blekkspruten* og hvordan den på spesielt et oppslag fremstår som å komme fra et voksenperspektiv.

Barnebøker var for flere 10-år siden en bidragsyter for samfunnets barneoppdragelse, men har etter hvert også bidratt til å bringe vanskelige temaer frem i lyset. Når bøker som omhandler tabubelagte temaer kommer på markedet, fører det ofte til debatt. Voksne slår ofte alarm når de oppdager noe de mener er støtende og upassende i barnebøker ifølge (Birkeland et al., 2019, s. 30). De setter spørsmålsteget ved om dette er noe alle barn bør få innsikt i og om det er skadelig å lese om. Men det en voksen leser ut ifra en bildebok kan ofte være noe helt annet enn det et barn leser. Om voksne leser om selvmord og håpløshet i en bildebok, kan et barn heller se og oppfatte vennskap, livshåp og mot (Birkeland et al., 2019, s. 30). Som voksen vil man se et større bilde, men et barn vil ofte se snevrere og ikke like lett knytte det til virkeligheten. Dette kommer jeg tilbake til å drøftingen av analysen av *Blekkspruten*.

Barnelitteraturen bygges ofte på den voksnes omsorg for barnet, og når derfor da lettere frem til en barneleser (Birkeland et al., 2019, s.30). Lek og fantasi spiller ifølge Birkeland m.fl (2019, s. 30) en viktig rolle i barnelitteraturen og kommer ofte til uttrykk gjennom dyr og leketøy. Leken og fantasien kan gi perspektiv og åpne for ulike lesinger av boka.

2.4 Elementer i analyse av bildebok

En bildebokanalyse er ifølge Bjørlo og Goga (2020, s. 63) en prosess som forutsetter et fagspesifikt begrepsapparat. En utvelgelsesprosess vil hjelpe meg som forskeren til å velge ut materiale å forske på og få en oversikt over hvilke perspektiv bildeboka mi skal studeres ut ifra. I påfølgende avsnitt kommer ulike omgrep som er sentrale for min bildebokanalyse av *Blekkspruten*.

2.4.1 Paratekst

Paratekstbegrepet inneholder to hovedkomponenter: paratekst og epitekster. Epitekster er tekster *om boka* utenfor selve boka, som for eksempel bokomtaler, forfatterintervju og anmeldelser (Bjørlo & Goga, 2020, s. 192). Parateksten kontekstualiserer og skaper en slags forventning hos leseren. Når leseren ser bokas omslag vil man allerede da, starte sin tolking og forståelse av boka. Det er Parateksten jeg vil nevne i min analysedel, men vil bruke epitekster om forfatter/illustratør og boka i teoridelen. Fortellingen i en bildebok starter ofte på fremsiden av boka og går helt ut til og med baksidepermen. Siden det er mindre verbaltekst i en bildebok i forhold til andre bøker, kan selve tittelen ofte utgjøre en stor del av boksens verbale budskap (Nikolajeva & Scott, 2006, s.241). På omslaget kan man ofte få et innblikk i tematikken i boka. På baksidepermen vil det som oftest stå en liten tekst eller et sammendrag om hva leseren vil møte i boka sin handling, samt illustrasjon (Bjørlo & Goga, 2020, s.67). Formatet, altså selve utformingen på bildeboka er også et formidlende element i en bildebok, og det finnes utallige ulike formater blant bildebøker. Formatet er ikke tilfeldig utvalgt, men en del av bokens estetiske helhet. Horisontale komposisjoner blir spesielt brukt for å skildre rom og bevegelse, samtidig fremstår det som en teaterscene (Nikolajeva & Scott, 2006, s. 241).

2.4.2 Ikonotekst

Begrepet ikonotekst ble først lansert i 1982 av litteraturforskeren Kristin Hallberg. Begrepet ikonotekst er fortsatt brukt i dag av forskere, og flere forskere har videreutviklet teorien (Ommundsen, 2018, s.156). Semiologen Ronald Barthes presenterte begrepene forankring og avløsning i artikkelen *Bildets retorikk* i 1964. Etter artikkelen til Barthes har flere teoretikere støttet seg på hans teorier om

hvordan bilder og tekst samspiller. Nikolajeva og Scott (2006, s.17) mener at når de to elementene tilbyr ulik informasjon, vil det oppstå en variasjon i lesingen til mottakeren av boka.

Tekst og bilde er informasjonsenheter i en bildebok og har egne muligheter og begrensninger når det gjelder å formidle, som kalles for affordans. Affordans er ifølge Birkeland m.fl (2019, s.114) at bildene og teksten har ulikt kommunikativt potensiale. Redundans er et begrep for at noe har en dobbel betydning, ved at illustrasjonen og verbalteksten forteller det samme, men på ulik måte.

Ved å bruke typologien til Nikolajeva og Scott (2006, s.12) vil man kunne undersøke i hvor stor grad tekst og bilde enten gir mye av den samme informasjonen, om de gir ulik informasjon, om de utvider hverandres innhold, om de motsier hverandre eller om de forteller to helt ulike fortellinger.

Som jeg tidligere har vært inne på kategoriserte Nikolajeva og Scott bildeboka inn i fem ulike typer av bildebøker. De ulike ikonotekstprinsippene beskriver hvordan tekst og illustrasjon på ulike måter samspiller i bildeboka. En bildebok med sine ulike oppslag inneholder ofte flere av de ulike prinsippene og ikke nødvendigvis bare en. Ommundsen (2018, 157) plasserte de ulike prinsippene på en skala, hvor på den ene enden fungerer illustrasjonene utelukkende som et dekorativt element og på den andre siden av skalaen er illustrasjonene selvstendige og er ikke avhengige av tekst for å kunne skape en forståelse. De fire av de fem kategoriene jeg vil nevne i analysen min er den symmetriske-, den utfyllende-, den utvidende/forsterkede- og den kontrapunktiske bildeboken. Ved å bruke disse ikonotekstprinsippene aktivt gjennom analysen, vil jeg kunne se hva de gjør for historien og formidlingen av historien. Birkeland m.fl (2019, s.114) mener at ord og bilde tilhører hvert sitt tegnsystem og kommuniserer på ulike måter og at de representerer ulike semiotiske ressurser.

2.4.3 Intertekstuelle og intervisuelle referanser

Tidligere erfaringer, oppvekst og samfunn vil ha en innvirkning for hvordan man som voksen og som et barn tolker og forstår en bildebok. Ommundsen (2018, s. 160) forklarer at intertekstuelle og intervisuelle referanser vil tillegge en ekstra mening for leseren av boka. Intertekstuelle og intervisuelle referanser går ut på det man kan lese og det man kan se i en bildebok. Spesielt finnes i følge Ommundsen de intertekstuelle og intervisuelle referanser i mange av de nyere bildebøkene. Slike virkemidler kan ifølge Ommundsen bidra til å gi leseren en ekstra leseropplevelse ved å gi leseren indikasjoner fra andre tekster, eventyr, kjente hendelser eller samfunnsinstitusjoner. De intertekstuelle og intervisuelle referansene vil gi leseren en tilleggsverdi og kan være en tolkningsnøkkel for å utvide forståelsen av fortellingen. For at slike referanser skal ha en funksjon, kreves det at leseren kjenner igjen referansen. Om et barn fra Spania ser et 17. Mai tog i en norsk bildebok, vil barnet muligens ikke

forstå hva det er, fordi barnet ikke kjenner til den norske feiringen av nasjonaldagen. Slike virkemidler finnes det flere av i *Blekkspruten* som jeg vil komme tilbake til i analysen.

Selv om karakterene i *Blekkspruten* er fiktive, kan flere av leserne relatere til referanser fra eget liv. En slik kontakt vil ofte være avgjørende for leseren sin respons av boka (Lothe, 2003, s.116). «Allerede tidlig i utviklingen klarer barnet å abstrahere et bilde og overføre innhold til sin egen virkelighet dersom innholdet i boka er nær barnets eget miljø» (Traavik, 2012, s. 168).

Tolkingen av overgrep i *Blekkspruten* vil bli gjort ut ifra hvilke forestillinger og erfaringer man har av hva betydningen overgrep er. Dahle (2017) mener at bildeboka ofte er åpen og spiller på leseren, og gir rom for leserens egne erfaringer. For noen barn vil hendelsen i *Blekkspruten* skape undring og for andre gjenkjennelse.

2.4.4 Fargebruk

Farger i bildeboka har en sterk symbolfunksjon og spiller inn på komposisjonen i illustrasjonene. I følge Traavik (2012, s. 177) gir et svarthvitt bilde mindre informasjon enn det et fargebilde gjør. Når vi studerer en illustrasjon, ser vi alltid fargene i sammenheng med selve motivet i illustrasjonen (Traavik, 2012, s.176-177). *Blekkspruten* har en fargepalett av ulike blå- og gulffarger. Blåfargen er i vår kultur ansett som blant annet en aristokratisk farge, opphøyethet og maskulinitet. Gulffargen er i vår kultur sett på som optimisten sin farge, den symboliserer håp og letthet (Traavik, 2012, s. 177). Kontrastene og mettheten i fargene kan også være meningsbærende for illustrasjonene i en bildebok. Traavik poengterer at vi må se fargene i sammenheng med de andre elementene bildet er bygget opp av.

Fargene i en bildebok kan være en vesentlig del av selve historien i en bildebok, og bidra til en tolkningsstrategi (Nikolajeva, 2000, s. 86-87). Nikolajeva (2000, s.86-87) poengterer at man ikke trenger noen spesielle kunstvitenskapelige kunnskaper for å kunne forstå fargene i boka, men fargene vil kunne bidra til en større forståelse av boka. Ut ifra hva Nikolajeva skrev om hva fargene i en bildebok kan bidra med har jeg plukket ut noen relevante punkt for min analyse av *Blekkspruten*. Jeg vil blant annet undersøke om fargene i boka har en symbolsk betydning, altså hva assosieres med de ulike fargene, og hvordan det har en sammenheng med oppslaget og handlingen i boka. Noe annet jeg vil undersøke er om fargene bidrar til karakterbygging av de ulike karakterene i boka. Er det slik at de ulike fargene i boka brukes eksplisitt på enkeltkarakterer? Det siste jeg vil undersøke når det gjelder fargene i *Blekkspruten* er hvordan fargene påvirker formidlingen av temaet overgrep (Nikolajeva, 2000, s. 86-87). Et annet aspekt er om barn oppfatter fargene på samme måte som det jeg gjør. Barn

må ifølge Stokke Seierstad i *Møter med barnelitteratur* (2018, s. 251) kunne ganske mye om språket om de skal forstå at for eksempel følelser kan konkretiseres gjennom ulike farger.

2.4.5 Litterære karakterer

Litterære karakterer er karakterene man møter i litterære tekster og som utfører handlingene i et narrativt forløp (Lothe, 2003, s. 110). Nikolajeva (1998, s. 55) poengterer at karakterene i litteraturen kan være mennesker, men også menneskeligjorte ting eller dyr, som man kan se flere tilfeller av i *Blekkspruten*. Presentasjonen av disse karakterene skjer ifølge Nikolajeva gjennom oppførelse, utseende, det de sier og tenker, gjennom kommentarer fra andre karakterer eller gjennom det forfatteren av boka beskriver. Ut ifra disse elementene vil leseren utover i boka kunne danne seg et mer eller mindre fullstendig bilde av karakterene (Nikolajeva, 1998, s.55). Ifølge Michelsen (2018, s. 73) er det som oftest barn som fyller karaktergalleriet i barnebøker, men med foreldre i bakgrunnen, som det også er i *Blekkspruten*.

Ikonoteksten spiller også her flere ulike muligheter til å formidle karakterene i en bildebok. Nikolajeva og Scott (2006, s. 83) mener at når karakteren blir presentert i verbalteksten, vil presentasjonen ha en mer presis formidling enn det en illustrasjon vil klare. Forfatteren har også en større mulighet til å ha kontroll over hvordan leseren oppfatter karakteren. Ord kan uttrykke følelser både åpent og subtilt, men blir utfordret av illustrasjoner som har en annen hastighet og effektivitet til å formidle følelser. Størrelse og perspektiv vil ha en innvirkning på hvordan vi ser på karakterer og det vil påvirke hvordan vi tolker karakteren. Et eksempel på det er at en person som blir avbildet stor i oppslaget fremstår, ofte som viktig eller mektig (Nikolajeva & Scott, 2006, s.83).

2.4.6 Kroppslige signaler

Fordi *Blekkspruten* handler om overgrep er det naturlig å skrive om kroppen som motiv og at kroppen spiller en sentral rolle gjennom boka. Gullet i *Blekkspruten* gjennomgår et bredt følelsesspekter i løpet av boka, fra å være glad til å bli engstelig og usikker. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom kroppslige signaler. Det er da interessant å analysere blikk, kroppsspråk og mimikk for å tolke Gullets og de andre i familiens følelsesliv og sinnstilstand. Jeg har valgt å se på hvordan karakterene gjengir kroppslige signaler i boka og hvordan og hva som når ut til leseren av boka.

Blekkspruten har, som skrevet tidligere i innledningen, et formål for barn som har opplevd seksuelle overgrep. Å få dem til å forstå at de ikke er alene, og at man må snakke om det. «Litteratur kan gi leseren et møte med en annen livsverden, der leseren dels kan gjenoppleve egne erfaringer, men

samtidig også tre inn i et totalt annerledes univers enn sitt eget.» (Birkeland et al., 2019). De barna det gjelder vil ikke kjenne seg igjen i alle aspektene i den narrative fortellingen i boka, men de vil kanskje kjenne seg igjen på noen plan, og samtidig likevel klare å forstå resten av det Gullet opplever. Ifølge Nikolajeva (2013, s. 251) har vi mulighet til å forstå og gi respons på ulike følelsesladde bilder, fordi vi har lagret minner (unøyaktige sådan) fra eget liv av de representerte følelsene vi ser i bildeboka. Mindre barn har begrenset livserfaring med ulike følelser, derfor kan bildeboka bidra med å tilby følelsesmessige opplevelser som barn kan ta del i. Når barn leser i bildebøker, vil det forberede dem på å kunne håndtere empati og tankelesing i det virkelige liv (Nikolajeva, 2013, s. 250). Grunnleggende følelser som glede, frykt og sinne er ifølge Nikolajeva (2013, s. 251) universelle og uavhengige av et verbalt språk. Et barn vet nødvendigvis ikke nøyaktig hva «han var trist» betyr, men ved å se på kroppsspråk og ansiktsuttrykk på illustrasjonene vil barnet få en større og mer kjent forståelse. Illustrasjoner alene, eller i kombinasjon med verbaltekst kan formidle et enormt felt av ulike følelser (Nikolajeva, 2013, s. 251). I min analyse vil jeg se på hvordan både verbaltekst og illustrasjoner får frem følelser sammen eller alene.

Kroppsspråk er en måte vi kommuniserer med hele tiden. For det meste ubevisst. Når vi kommuniserer med kroppsspråk gjør vi det med kroppsholdninger, bevegelser og ansiktsuttrykk. Kroppsspråket kan bidra med å understreke ting som blir sagt - ord og setninger, men også forvirre om ord og kroppsspråk ikke samsvarer med hverandre (Malt, 2019). I en bildebok er det interessant å se om illustrasjoner og verbalteksten får frem de samme følelsene hos karakterene. Bilder og illustrasjoner er svært godt egnet til å skildre relasjoner, følelser og sinnsstemninger. Ut ifra karakterenes kroppsspråk i illustrasjonene kan vi lese om de er glade, trygge, sinte, lei seg eller fortvilte (Ommundsen, 2018, s. 160). Vi kan faktisk gjenkjenne følelser like godt i det virkelige liv som i visuelle presentasjoner gjennom kroppsspråk. Verbalteksten kan likevel bidra med å formidle de ulike nyansene av følelsene. Om en karakter er trist, ettertenksom, usikker, dyster eller engstelig er det vanskelig å bestemme ut ifra illustrasjonen, da en verbal forklaring vil være mer presis. (Nikolajeva, 2013, s.251-252). Bildeutsnittet på oppslaget kan også bidra til å understreke følelser, forsterke spenninger eller tilføre distanse eller nærhet til et motiv (Birkeland et al., 2019, s.116). Jeg vil i min analyse av *Blekkspruten* analysere hvilke følelser og sinnsstemninger karakterenes kroppsspråk utstråler og samtidig se på hvordan bildeutsnittet og verbalteksten er med på å forsterke dem. Nikolajeva (2013, s.251) poengterer at det vil være vanskeligere å lese en følelse om det ikke er noen tydelige og kjente uttrykk, som i gjennom et dyr. Her tenker jeg spesielt på *blekkspruten* i *Blekkspruten*, vi har ikke noen virkelige opplevelser av dyret blekksprut og deres følelser. Vi er likevel ifølge Nikolajeva (2013, s. 251) i stand til å forstå følelsene til noen av dyrene i bildebøker, fordi vi antropomorfiserer dem, altså vi tillegger dyrene menneskelig bevissthet.

Når vi ser på bildene i en bildebok vil vi lete etter ytre tegn på følelser, der de mest fremtredende og universelle trekkene er øyne og munn. Munnen og formen på den er svært hyppig brukt i bildebøker for å få frem karakterens følelser. De typiske skillene på oppover- og nedovermunn er lykke og tristhet og en vidåpen munn er ofte frykt eller sinne (Nikolajeva, 2013, s. 251). Øynene kan også være illustrerte på ulike måter, som smale, runde, store eller små. Øyne som er vidåpne kan signalisere overraskelse eller frykt. Om øynene er lukket og munnen åpen kan det bety nød (Nikolajeva, 2013, s. 251). I *Blekkspruten* kan man lese mye ut ifra blikket og blikkretningen til karakterene. Når illustratøren av en bildebok retter blikket til en karakter i boka på leseren, oppnår man ifølge Birkeland m.fl (2019, s.147) en direkte kontakt med leseren. Birkeland m.fl skriver også at en slik visuell leserkontakt ofte blir brukt i bildebøker med en viss emosjonell eller psykologisk intensitet. Blikket krever engasjement fra leseren. Om det ikke er noe blikk i boka som ser direkte på leseren, tillater man leseren i større grad å være tilskuer til det som skjer (Birkeland et al., 2019, s.147).

2.5 Dyr i bildeboka

Litteratur for barn er ofte fulle av antropomorforfiserde dyr og leketøy, altså de har menneskelige egenskaper (Birkeland et al., 2019). Dyr fremstår som et viktig element i bildeboka *Blekkspruten*, både fordi selve tittelen er et dyr, men også at dyr er hyppig brukt både i illustrasjoner og i verbalteksten. Jeg har derfor valgt å bruke teori om hvorfor dyr ofte er å finne i barnebøker, og hvilke muligheter det gir forfatteren å bruke dyr istedenfor mennesker.

Bruken av dyrekarakterer er et hyppig og stort kjennetegn ved barnelitteraturen og også i *Blekkspruten*. Nikolajeva og Scott (2006, s. 92) mener at siden bruken av dyr i barnelitteratur er såpass populær som det er, tyder det på at fra en voksens perspektiv, har barn mye til felles med dyr og deres oppførsel. Barn er ifølge de voksne forfatterne ikke helt menneskelig og ikke sivilisert. Dyrene blir likevel ofte gjort om til å få menneskelige egenskaper. Dyrene i barnelitteraturen oppfører seg, tenker og handler ofte som et menneske (Nikolajeva & Scott, 2006, s. 92). Ifølge Nikolajeva og Scott (2006, s.92) vil bruken av dyr som hovedpersoner eller som leker lettere skape en avstand mellom leseren og handlingen. Det vil også bidra til at leseren tilpasses handlingen til det forfatteren mener er kjent for leseren, noe jeg mener er veldig relevant for bruken av dyr i *Blekkspruten*. Når hovedpersonen i bildeboken er et dyr vil det gi leseren frihet til å eliminere eller unngå flere viktige spørsmål som ellers er essensielle i vurderingen av karakteren (Nikolajeva & Scott, 2006, s. 92). Det vil si at ikke alt trenger å være logisk og korrekt gjenfortalt.

Blekkspruten kan minne om en fabel, fordi den er kort og flere av dyrene har fått menneskelige egenskaper, også kalt besjeling. Et annet viktig kjennetegn på en fabel er at den har et moralsk poeng

(Skei & Lothe, 2020). Goga (2018, s. 358) skriver at bruken av dyr i bøker for yngre, var et fenomen lenge før barnelitteraturen ble sett på som et eget litterært felt. Goga nevner noen forklaringer for at dyr og barnelitteratur er tett bundet sammen. En av forklaringene er at barn enklere kan identifisere seg med dyr fordi barn er mer intuitive eller instinktive enn voksne. En annen forklaring er at når barnebøker handler om dyr å ikke mennesker, blir det som Nikolajeva og Scott (2006, s.93) poengterte, også ifølge Goga enklere for barn å erfare fortellingen med en distanse (Goga, 2018, s.358). Begge disse forklaringene kan være med på å forklare hvorfor dyrene spiller en såpass stor rolle i *Blekkspruten*. En annen grunn til å bruke dyr i en bildebok er mulighetene det gir for å gjengi det fritt i illustrasjonene (Nikolajeva & Scott, 2006, s.93). Altså kan for eksempel dyrekarakterenes spesifikke trekk forsterkes, som blekksprutens og brorens lange tentakler i *Blekkspruten*.

3 Metodiske valg og fremgangsmåte

Under dette kapittelet vil jeg redegjøre for de ulike metodiske valgene jeg har tatt for min bildebokanalyse. Jeg vil også nevne ulike utfordringer som kan oppstå på bakgrunn av de valgene, og oppgavens validitet og reliabilitet, altså troverdig og pålitelig. Jeg vil starte med å forklare valg av metode før jeg presenterer tematisk analyse og semiotisk analyse, som begge har elementer jeg mener passer for min bildebokanalyse. Deretter vil jeg nevne hvordan semiotikken og hermeneutikken spiller en rolle for min forskning, og hvordan en bildebokanalyse skal utføres.

3.1 Valg av metode

Innen forskning er det to hovedtyper av metoder å velge mellom; kvalitativ- og kvantitativ forskning. Det er den kvalitative forskningen jeg vil bruke i min analyse av bildeboken. Forskningsmetoden vil være passende for min oppgave fordi jeg ønsker å undersøke hvordan overgrep blir formidlet gjennom en bildebok.

Når man snakker om en kvalitativ analyse, analyserer forskeren kvalitative data. Når man analyserer, leter man i data etter svar på et spørsmål. En analyse er derfor en prosess drevet frem av ett, eller flere spørsmål man stiller seg. Enkelt forklart starter analysen med at man spør, og slutter når man finner svar som er tilfredsstillende for spørsmålet. Spørsmålet man stiller vil ha store konsekvenser for hvordan man som forsker forholder seg til data (Johannessen et al., 2018, s. 21-22). Spørsmålet man stiller seg i en forskningsprosess kalles et forskningsspørsmål. Et forskningsspørsmål er ifølge Johannessen med flere det overordnede spørsmålet analysen min som helhet skal svare på. Dette forskningsspørsmålet må derfor være godt. Et godt forskningsspørsmål bør ikke være noe jeg allerede

vet svaret på, det må være mulig å besvare og det bør være interessant for meg å besvare (Johannessen et al., 2018, s.24-25). Forskningsspørsmålet mitt er «hvordan blir visuelle og verbale virkemidler brukt i bildeboka *Blekkspruten* for å formidle temaet incest og overgrep ovenfor et barn?». Dette spørsmålet vet jeg ikke svaret på fra før, og for at jeg skal finne gode svar må jeg ta et dypdykk i både tekst og illustrasjon i boka.

En kvalitativ analyse er en vitenskapelig analyse og en dynamisk prosess. Definisjonen av en vitenskapelig analyse er ifølge Johannessen med flere (2018, s. 26) preget av grundighet og bevissthet og gir begrunnede og redelige svar på forskningsspørsmålet. Det vil si at analysen må foregå ved grundig og bevisst arbeid, slik at svarene man får kan begrunnes og prosessen gjøres rede for. For å kunne stille et godt forskningsspørsmål brukes teori. Teori brukes også flittig til å kunne begrunne spørsmål og til å gjøre oppdagelser, gjennom prosessen med analysen.

3.2 Å analysere en bildebok

Analysen min er først og fremst en bildebokanalyse. Definisjonen på en bildebokanalyse er ifølge Bjørlo og Goga (Bjørlo & Goga, 2020, 64) en undersøkelse om hvordan samspillet mellom ord og bilde kommer til uttrykk i den enkelte bok. I studier av bildebøker legger man vekt på å undersøke hvordan ord, bilder og hvordan bøkens materielle utforming bidrar til helheten gjennom sine ulike egenskaper. Denne metoden vil bidra til at jeg oppnår forskningsresultater til mitt forskningsspørsmål fordi den setter fokus på viktigheten av samspillet mellom de to modalitetene bilde og tekst. Ut ifra Ommundsen (2018, s.158-163) vil jeg nevne noen punkter i en tekstanalyse jeg vil benytte som analyseverktøy. Analysen starter gjerne med parateksten av boka. I parateksten undersøker man blant annet hvordan kommunikasjonen mellom illustrasjon og tekst er, sammenhengen mellom fremsideperm og baksidperm og hvilke materiale og format boka har (Ommundsen, 2018, s.159). I min analyse vil jeg som skrevet bruke noen av disse elementene fra en bildebokanalyse, men ikke alle, da de ikke er like relevante for min bok og mitt forskningsspørsmål.

De neste punktene i en bildebokanalyse er ifølge Ommundsen (2018, s.160) å undersøke layout, teknikk og farger. Ved å undersøke disse elementene ser man på hvordan oppslagene inne i boka ser ut. Man undersøker blant annet hvordan tekst og bilde er plassert i forhold til hverandre, og hvor de er plassert. Man ser om oppslaget er ett stort eller delt i to, hvilke teknikker som er brukt og hvilke farger som er brukt, om de skaper en stemning eller kontraster. Det siste elementet i dette punktet er svært relevant for min oppgave. *Blekkspruten* benytter seg i hovedsak av kun to farger og de har mye å si for stemningen i oppslagene. Det tredje punktet i analysen vil være å undersøke komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv. Dette punktet er også svært relevant for min forskning, da man blant annet skal

undersøke hvilken avstand leseren har til det som skjer. Bildeutsnitt og perspektiv er også noe man skal undersøke under dette punktet. Ulike perspektiv i illustrasjonene kan skape en maktfordeling og fungere som verdiperspektivering.

Det tredje punktet i analyseverktøyet til Ommundsen (2018, s. 160) jeg vil nevne er en person- og miljøskildring. Her undersøker man hvordan de ulike modalitetene har ulike muligheter (affordans). I min bildebok har de ulike modalitetene viktige oppgaver med å få frem tematikken på en god og forståelig måte, fra ulike perspektiv og for å nå ulike målgrupper, på ulike måter. Det samme gjelder punktet om intertekstuelle og intervisuelle referanser i min bildebok, som tidligere forklart i teoridelen. Noen barn vil forstå innholdet på en helt annen måte enn andre barn, alt ettersom hvilke erfaringer de har om tematikken. Det som ifølge Ommundsen (2018, s. 163) særpreger bildebøkene er det kreative samspillet mellom verbalteksten og bilder. Det oppstår ofte tomme plasser og åpninger som krever at leseren fyller de ut med fantasi, erfaring og evnen til å forestille seg noe. I min bildebok er det åpent for mye tolking og bruk av erfaring på flere plan. Det gjelder både for barneperspektivet og for voksenperspektivet.

3.3 Semiotikk – tolking av tegn

Ifølge Store norske leksikon er semiotikk læren om tegn og kan brukes som et tverrvitenskapelig analyseverktøy. Tegn kan tolkes på mange ulike måter med store muligheter for misforståelser. Når tegn settes sammen i en større helhet vil det redusere flertydigheten av tegnene. Denne helheten kalles i semiotikken for *tekster*. Det vil si at under dette avsnittet vil jeg bruke begrepet *teksten* om bildeboka jeg skal analysere. Semiotikken går ut på å skjønne hva og hvordan de ulike tegnene i tekstene kommuniserer (Johannessen et al., 2018, s. 246). I dette avsnittet vil jeg først nevne noen relevante og viktige begreper og verktøy i semiotikken som jeg vil få bruk for i min analyse. Deretter vil jeg ut ifra Johannessen et al. (2018) lage en oversikt over hvordan jeg bør gå frem for å oppnå en semiotisk analyse av bildeboka jeg har valgt.

3.3.1 En semiotisk analyse

I en semiotisk analyse bør man ha kjennskap til tekstens kontekst. Om ikke vil det bli vanskelig å få tak på tekstens sosiale mening. Når man velger seg en tekst man skal analysere ved å bruke et semiotisk analyseverktøy, er det smart å velge en tekst som på et eller annet vis er viktig for samfunnet. En slik tekst når ut til et bredt publikum eller forteller oss noe interessant om en bestemt kultur eller tema. Det vi er interesserte i å finne ut av er hvordan de ulike komponentene i teksten

kommuniserer og formidler meningsinnholdet i teksten (Johannessen et al., 2018, s. 247-249). Jeg vil nå, ut ifra oppskriften til Johannessen med flere (2018, s.268-271), gi en kort forklaring på de fremgangsmåtene ved utførelsen av en semiotisk analyse som vil være mest relevant for meg.

Det første steget er å finne ut hva slags tekst det er, hvilket formål teksten har, tekstens tilsiktede mottaker og om den kan tolkes på flere likeverdige måter. Det andre steget man går i gang med er å identifisere nøkkeltegnene. Det å finne de tegnene som er mest sentrale for tekstens meningsinnhold. Det kan også dukke opp andre relevante nøkkeltegn underveis i analysen. Ikke alle tegnene man finner i en tekst er like interessante, men noen tegn er mer sentrale for tekstens meningsinnhold. Disse tegnene kalles for nøkkeltegn. Uten dem vil ikke teksten skape en fullstendig mening. Ulike nøkkeltegn i verbalteksten kan være ulike fraser, setninger eller avsnitt. Ulike nøkkeltegn man kan finne i illustrasjonene er figurer, metaforer, farger o.l. (Johannessen et al., 2018, s.257). Etter utvalget av tegn kan man stille seg spørsmål som hvorfor nettopp disse tegnene ble valgt, og hvordan det hadde påvirket tekstens meningsinnhold om nøkkeltegnene var noen andre, eller at fortellingen hadde blitt fortalt fra et annet perspektiv. Denne måten å stille spørsmål på kalles for permutasjonstest. En slik test vil hjelpe til for å oppdage hva som faktisk er viktig eller mindre viktig for tekstens meningsinnhold. Det tredje steget er å se på tekstens sammensetning. I mitt tilfelle er det sammensetningen mellom bilde og tekst, og hvordan de er satt sammen som en helhet. Her må man være obs på at samspillene kan være mange og at de ofte spiller en avgjørende rolle for hva slags mening teksten formidler. Det siste steget jeg vil nevne i en semiotisk analyse er at man går mer i detalj i tekstens øvrige aspekter. Som hvordan teksten forholder seg til eksisterende fordommer. Bryter teksten med fordommer eller skaper den eventuelt nye fordommer? (Johannessen et al., 2018, s.268-271)

3.4 Hermeneutisk lese måte

Det overordnede vitenskapsteoretiske grunnlaget for min studie er bygget på hermeneutikken. Hermeneutikken handler om å oppnå kunnskap og brukes til å forstå hvorfor vi tolker som vi gjør. Denne teorien går ut på at dersom man skal forstå enkeltdeler i teksten, må de sees i sammenheng med helheten. Når man leser en bok, vil man alltid justere forståelsen opp mot de ulike enkeltdelene man møter på underveis i lesningen. Man dykker gradvis lenger og lenger ned i teksten og opparbeider seg en større og større forståelse (Stokke Seierstad & Tønnesen Seip, 2018, s. 26-27). Den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (2012, s.314) utviklet en hermeneutisk teori om at alle mennesker vil være preget av erfaringer og forutsetninger. Altså mente Gadamer at våre erfaringer og forutsetninger styrer vår tolkning og påvirker analysene våre. Det finnes ifølge Gadamer ikke en objektiv hermeneutikk fordi vi er historiske vesen. Om noen analyserte den samme bildeboken som meg om 30 år, vil

analysen mest sannsynlig se helt annerledes ut, for eksempel fordi samfunnet da er annerledes enn nå. Gadamer bruker ordet horisont for å understreke at våre fordommer og førforståelse utgjør en helhet vi aldri kan få en full oversikt over. Horisontsammensmelting bruker Gadamer om det endelige resultatet av den hermeneutiske sirkel, fordi det er ifølge Gadamer er at leseren justerer sin horisont for å komme dypere inn i verket (Gadamer, 2012, s.315).

Alle vil i møte med en bildebok altså ifølge Gadamer være påvirket av ulike erfaringer og førforståelser som vil legge føringer for hvordan man tolker og leser boka. Her spiller barneperspektivet inn igjen, barn med ulike utgangspunkt, bakgrunn og erfaring vil møte boka på ulike måter. I mitt første møte med *Blekkspruten* hadde jeg allerede kunnskap om hvem Gro Dahle var, og hvilke bildebøker hun lagde. Ut ifra baksidepermen på boka fikk jeg vite at boka handlet om incest og overgrep, noe de fleste voksne har et forhold til via for eksempel nyheter. Mine førforståelser påvirket min videre lesing av boka og hele analysen er min forståelse. Det er derfor ikke gitt at alle forstår boka på samme måte som jeg.

3.5 Forskerrolla, validitet

Validitet handler om troverdighet. Ved at analysen min er forankret i teori og tidligere forskning vil det øke graden av validitet (troverdighet) i analysen min. Likevel vil en analyse og en tolkning være subjektiv og derfor må jeg gjøre tolkningene mine transformante slik at leseren kan følge resonnementene mine.

Når man skal undersøke et fenomen må man velge hvilket perspektiv man skal se fenomenet fra. Fenomenet vil fortone seg ulikt ettersom hvilket perspektiv man velger. Christoffersen og Johannessen forklarer det som at et fysisk objekt er konstant og forandrer seg ikke, men de subjektive opplevelsene av objektet vil være ulike fordi det blir observert fra ulike synspunkt og perspektiv (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 25-27). I min analyse av *Blekkspruten* leser jeg boka ut ifra en voksens perspektiv som vet hva et seksuelt overgrep er, i teorien. Det vil være umulig for meg å klare å analysere boka fra et barneperspektiv som har opplevd seksuelle overgrep på kroppen. Likevel er det relevant å se på barneperspektivet og hvordan *Blekkspruten* kommuniserer til barnet.

4 En analyse av bildeboka *Blekkspruten*

I dette kapittelet analyserer jeg *Blekkspruten*. Jeg analyserer ut ifra de ulike teoretiske perspektivene, og ved bruk av de metodiske valgene som er presentert i de forrige kapitlene. Forskningsspørsmålet mitt vil spille en sentral rolle på de ulike valgene jeg har tatt i min analyse. Nemlig hvordan blir visuelle og verbale virkemidler brukt i bildeboka *Blekkspruten* for å formidle temaet incest og overgrep ovenfor et barn? Jeg starter min analyse med at jeg setter *Blekkspruten* inn i en kontekst i form av sjanger og hvilket formål den har. Jeg vil også nevne bokas avsender og den tenkte mottaker. Analysen vil så gå inn i selve boka *Blekkspruten* ved å se på parateksten og ikonotekstens ulike nøkkeltegn som fargebruk, nøkkel og lås og hvordan dyrene i boka spiller en stor rolle. Videre i analysen vil jeg gå dypere inn i oppslag 11, oppslag 18 og oppslag 19. På oppslagene vil jeg se etter kroppslige signaler, stemning og språklige bilder som allusjoner, personifikasjon, symboler og metaforer.

4.1 Parateksten

Primærfargen på bokas ytterperm er blå, men med et gult felt på bokas rygg. Tittelnavnet «*Blekkspruten*» er skrevet i store blokkbokstaver og i gult: samme farge som på ryggen.

Blokkbokstavene er store og ujevne og kan minne om en naiv tegnestil, som om det er et barn som har skrevet det. Når bokstavene er skrevet på denne måten vil det bidra til å bringe barnets perspektiv og det barnslige inn i boka (Goga i Ommundsen, 2018, s.164). Det er det store formatet på boka og måten tittelen er skrevet på som indikerer at det er barna som er målgruppen. Formatet på boka er bredere enn et A4-ark og er nesten like høy som bred slik at den fremstår som kvadratisk. *Blekkspruten* vil være et blikkfang i bokhylla og på biblioteket med sin størrelse, og en enkel kombinasjon av gul og blå, i motsetning til andre barnebøker med masse farger. På grunn av størrelsen vil boka også ofte være mer attraktiv for barn (Nikolajeva & Scott, 2006, s.242). Den vil også invitere til samlesing, noe som er positivt for *Blekkspruten* med tanke på dens formål om å få barn til å tørre å snakke om utfordrende tema.

På fremsiden av boka er det en svart sky lignende flekk som det eneste konkrete elementet sammen med tittelen på boka. Ut ifra bokas fremside der tittelen er «*Blekkspruten*» er det slik at illustrasjonen av den mørke flekken minner meg om blekk fra en blekk sprut, som blir sprøytet ut i vannet, altså den blå bakgrunnen. Blekk spruten i den ekte verden pruter ut blekk når den føler seg truet og vil gjemme seg. Slike assosiasjoner får jeg av blekket på fremsiden. Noe har skjedd, men alt er borte, bare blekkskyen står igjen.

På baksidepermen til boka er det illustrert en blekksprut med svarte konturer, lange tentakler og to runde øyner. Det ene øyet er lenger ned enn det andre som gjør at det ser ut som at blekkspruten ser ned på en liten jente som sitter under den. Siden blekkspruten holder den ene tentakelen over jenta, tolker jeg det som at den viser at det er en interaksjon mellom de to og at han har en slags makt over henne. Øynene til blekkspruten har ikke pupiller og fremstår som upersonlig. Blekksprut er et rovdyr ute i naturen som jakter og spiser mindre fisk. Jeg tolker blekkspruten på baksidepermen som avskrekkende og avskyelig. Illustrasjonen av den lille jenta kan bekrefte at det er noe som ikke er som det bør være. Jenta sitter på kne med ryggen til, og hun holder hendene rundt seg selv og kryper sammen. Jenta er dekket med en gul farge, bakgrunnen og blekkspruten er blå. Jentas kroppsspråk og ansiktsmimikk tolker jeg som at hun er usikker. Munnen går nedover som om hun er engstelig. Hun kryper sammen som at hun beskytter seg selv, og hun ser bak mot leseren som om hun vil ha kontakt. Når en karakter i en bildebok ser på leseren oppstår en visuell leserkontakt som Birkeland m.fl (2019, s.147) mener er vanlig å bruke i bildebøker med en emosjonell eller psykologisk intensitet. Gullet er mye mindre enn blekkspruten på baksiden av boka, noe jeg tolker som en maktbalanse. Blekkspruten er mektigere enn Gullet som er liten og sårbar. På baksiden av boka får jeg vite tematikken i form av verbaltekst. Under illustrasjonene er det en gul tekst, skrevet med en skrifttype hvor det står «Apen vil leke blekksprut. Det vil ikke Gullet.». Her blir jeg presentert for en person som kalles for Gullet og vi får også innblikk i en tredje figur jeg sannsynligvis vil møte i boka, apen. «Blekkspruten er en bildebok om overgrep mot barn.» står skrevet med litt mindre font. Allerede i parateksten får jeg som leser altså informasjon om at denne boka handler om overgrep og det er intuitivt for meg å tenke at «Gullet» er jenta i illustrasjonen.

4.2 Nøkkeltegn i boka

Siden jeg i denne studien vil se på hvordan de visuelle og verbale virkemidlene i boka formidler tematikken incest og overgrep, har jeg valgt ut de nøkkeltegnene jeg mener bidrar til formidlingen av overgrep. Jeg har valgt ut noen nøkkeltegn jeg har funnet i *Blekkspruten* som jeg mener bidrar med å gi boka størst meningsinnhold og dermed bidrar med å gi meg som leser en ekstra leseropplevelse. Nøkkeltegnene jeg har valgt ut er fargene i boka, bruken av dyr og illustrasjoner av nøkler og låser. Det første nøkkeltegnet jeg vil ta for meg er hvordan farger er med på å få frem stemningen og handlingen i *Blekkspruten*.

4.2.1 Fargebruk

Jeg mener fargebruken i *Blekkspruten* spiller en viktig rolle i formidlingen av tematikken incest og overgrep. Grunnen til at jeg har valgt å analysere fargebruken er fordi farger har en sterk

symbolfunksjon og i *Blekkspruten* finner man kun gul og blå, sammen med hvit og svart i tillegg til rød på ett oppslag. Fargene i *Blekkspruten* mener jeg fungerer som en egen modalitet, fordi at fargene fremhever mye av følelsesregisteret, relasjonene og sinnsstemningen til Gullet gjennom boka.

Det første jeg tenkte på da jeg skrev *gul og blå* er begrepet «slått gul og blå». Fargene i kombinasjon gir meg assosiasjoner til blåmerker. Etter å ha studert fargebruken i boka tolker jeg det som at blå er vannet Blekkspruten lever i, og som Gullet sier på oppslag ni at hun synker til bunns i. Vannet ser jeg på som nifst, fordi det er dypt, uforutsigbart, massivt og kan reelt være farlig. Siden jenta heter Gullet, og gull som kjent skinner, tolker jeg det som at gulfargen gjenspeiler Gullet. Gullet blir omtalt som gullklump. Gull får man om man vinner, altså det gjeveste. På oppslag to bekreftes min tolkning i verbalteksten; «Som oftest er Gullet som gull. For Gullet glitrer [...] lyser hun, for det sier mamma, mamma ser henne lyse.». Slik jeg tolker det, er blåfargen i boka ofte fargelagt på noe Gullet kanskje føler er skummelt og usikkert, i motsetning til Gulfargen. Gulfargen er omkranset de elementene som jeg tolker fremstår som kjente og trygge for Gullet. Blåfargen er ofte å se på broren, som alltid har det jeg tolker som et skummelt blikk bort på Gullet. Gulfargen er å se på blant annet rommet til Gullet, på leopardbamsen hun alltid har med seg, på klærne til Gullet og på moren til Gullet. På de første

Figur 1 Dahle, 2016a, oppslag 5

oppslagene er bakgrunnsfargen for det meste lysegul, men da broren kommer inn på rommet til Gullet på oppslag fem (figur 1) kan det virke som at bakgrunnen er i ferd med å bli blåaktig. På dette oppslaget omkranser blåfargen broren og ansiktet til Gullet. Den ene hånda til broren som strekker seg ut og lukker gardinen er blå, fordi det er skremmende at man stenger Gullet inne på rommet. Den andre hånda til broren er gul, den holder nøkkelen som kan symbolisere friheten til Gullet. På oppslaget kan man også se hvordan det trygge rommet blander seg med det utrygge ved å se på fargene. I møte med verbalteksten oppstår det redundans. Det trygge, blander seg med det utrygge.

«Gullet har aldri tenkt på pust før, men nå fyller pusten hans hele rommet.» «det er et annet rom, et annet sted, dypt under vann.» Vannet blir også nevnt, som at blåfargen er vannet, som strømmer inn i rommet, slik fargene antyder. Fargene på de påfølgende oppslagene har blå som primærfarge og den trygge gulfargen er det mindre av og flekkvis. Jeg synes gulfargen under overgrepet blir mer grumsete og mørkere, som jeg tenker kan tyde på at Gullet sårt trenger tryggheten som forsvinner rundt henne, eller at tryggheten er svekket.

På oppslag ni (figur 2), rett etter overgrepet har skjedd, er også fargen rød sammen med blå og gul. Rundt sengen til Gullet er det tre røde og ujevne flekker, sammen med en skadet stjerne, en veltet eske og en skadet svane. Rødfargen assosieres ofte med blod og det mener jeg det kan tolkes som her.

Figur 2 Dahle, 2016, oppslag 9

Gullet er skadet, kanskje ikke blodig skadet, men innvendig. En annen tolkning jeg gjør med disse røde flekkene er at det har skjedd noe ekstraordinært. Boka har jo ellers fargene blå og gul. Det samme gjelder overgrepet, det er noe som er uvant, noe ugjenkjennelig for Gullet. Oppslaget har en jevn blåfarge i bakgrunnen. Over Gullet er det en stor, tung mørkeblå flekk som kan minne om blekket fra Blekkspruten. De som vet at en seksuell handling ofte innebærer sædavgang vil kanskje kunne tolke denne flekken til å være sæd fra broren. Blekket henger over Gullet som sitter sammenkrøpet i nederst i hjørnet. På oppslaget er det noen få ting som er fargelagt med gul. Den tomme sengen til Gullet har en gul madrass og på gulvet ligger en gulaktig dult med noe som kan minne om puta eller dyna fra sengen. Madrassen er firkantet med skarpe hjørner. Jeg tolker det som at så lenge Gullet ikke går utenfor madrassen, men gjemmer det som har skjedd under dyna og ikke forteller om det som skjedde, så er hun trygg. Bak i illustrasjonen kan man se blekksprutens blåe tentakler forsvinner ut døra.

Gjennom døra kan man se kjøkkenet eller stua i huset som lyser gult. Jeg tolker det som at det er trygt i resten av huset, det er på rommet til Gullet alt skjedde og det er her de utrygge følelsene finnes.

Under kjøreturen til moren og Gullet på oppslag 14 (figur 3) spiller også gulfargen en stor rolle. På dette oppslaget forteller Gullet «hvem blekkspruten er og hva han vil gjøre [...] Alt forteller hun [...] ellers får hun ikke luft». Igjen får man redundans med at blåfargen er vannet som Gullet er i og ikke får puste. Inne i bilen er det heldekket med gulfarge, trygghet. På forrige oppslag kunne man lese «bilen er trygg, helt uten blekksprutblekk.», som er med på å støtte min tolkning om at det er trygt inne i bilen. Sola stråler også gulfarge ned på bilen, som en lettelse og en friskluft-følelse. En annen interessant detalj på dette oppslaget er den gule blomsten i toppen av treet som ellers er blått. Jeg tolker det som at det er følelsen Gullet nå har, at det vokser frem trygghet igjen når hun nå endelig kan dele og få hjelp av en trygg voksen.

Figur 3 Dahle, 2016, oppslag 14

Fargene i *Blekkspruten* mener jeg som sagt fungerer som en egen modalitet, på grunn av sin store mulighet til å formidle underbevisstheten og følelser, uten å bruke ord og konkrete figurer/illustrasjoner. Noen steder er fargene med på å skape redundans, altså at fargene formidler det samme som verbalteksten og/eller illustrasjonene viser, som en dobbelthet. Andre steder i boka er fargene med på å skape en større helhet og et større bilde av en situasjon, som affordans. Et eksempel fra boka hvor fargene fungerer som en redundans, er på oppslag 11, hvor det står i verbalteksten «mammans øyne er trygge. Er de ikke det, da? Og rommet? Er rommet hennes trygt?». På dette oppslaget er moren dekket med den trygge gulfargen, men øynene er blåaktig, som Gullet var skeptisk

til, var hun trygg eller ikke. Det samme gjelder rommet til Gullet. Gullet er ikke sikker på om rommet er trygt lenger. På illustrasjonen er døra åpen og rommet er dekket av den utrygge blåfargen.

På oppslag 10 (figur 4) står det i verbalteksten at «Blekkspruten hører gjennom veggene, gjennom gulv og tak. Blekkspruten er overalt.». Broren er dekket av en blåfarge, min følelse er at Gullet nå er redd for ham, eller Blekkspruten som hun kaller han, som finnes overalt og hun ikke slipper unna. På

Figur 4 Dahle, 2016, oppslag 10

venstresiden av oppslag 10 er det et eksempel på affordans. Bakgrunnen og Gullet er dekket med en blåfarge, men leopardbamsen som Gullet tviholder mellom hendene sine er gul. Min tolkning er at det nå ikke er mye Gullet ser på som trygt lenger, men det lille av trygghet hun finner i leopardvennen sin holder hun hardt fast ved og tett inntil brystet. Utover i boka og etter overgrepet har funnet sted kan man se mye mindre gult på oppslagene. Gullet er ikke farget i gul mer, som også blir bekreftet i verbalteksten på oppslag 11, «For Gullet er ikke lenger Gullet, nå som hun ikke er gull. [...] Hun bare sitter der, glitrer ikke [...]». Når Gullet ikke er gull lengre, er hun ikke dekket av gulfargen.

Det siste jeg vil nevne når det gjelder fargebruken er etter at Gullet har fortalt alt - på oppslag 18, hvor Gullet og moren er ute i parken. Dette oppslaget vil jeg også se nærmere på senere i analysen.

Oppslaget har i motsetning til siste halvdel av boka, gulfarge som primærfarge med noen lyseblå innslag på ulike deler av illustrasjonene. Gullet, som ellers i boka har brukt en genser med leopardmønster, har på dette oppslaget på en hvit t-skjorte. Moren har på en hvit kjole. På oppslaget ligger en stor, voksen mann med bar overkropp og shorts. Shortsen er også hvit, med små innslag av lyseblå striper. Hvit symboliseres ofte med frihet, renhet, uskyld og fred. Mine tanker er at når klærne har blitt tatt av i boka har det vært i kombinasjon med overgrep. På dette oppslaget får jeg både lest i verbalteksten og i illustrasjonene at det er trygt å ta av klær og være lettkledd. Den hvite shortsen til

mannen tolker jeg symboliserer underlivet til mannen som nå er tildekt og ufarlig. I verbalteksten står det blant annet «det fins [...] trygge skuldre [...] og store, vennlige rygger og romper.». I bakgrunnen på oppslaget er alt farget gult og det er illustrert flere ulike kroppslige situasjoner, som nakenhet, klemming, lek og yoga. I verbalteksten blir det oppramset mange ulike elementer med kroppen som nå ikke er farlig lengre. Det blir altså fortalt i verbalteksten og i illustrasjonene at det meste med kropp er trygt og at nakenhet ikke lengre er assosiert med overgrep og utrygghet for Gullet.

4.3 Dyrene i Blekkspruten

Blekkspruten inneholder flere ulike dyr, både i verbalteksten og i illustrasjonene. Gullet sammenligner mor, far og bror med forskjellige dyr ut ifra hva hun mener passer dem best. Gullet mener broren er en apekatt, han blir en elefant når de leker og etter hvert Blekkspruten når han overgriper seg på Gullet. Faren til Gullet kaller Gullet for en struts og Moren til Gullet synes Gullet passer til hare, høne, bjørn eller «mammadyret», som Gullet kaller det (oppslag 3). På samtlige av oppslagene er det rike illustrasjoner av ulike dyr og de fleste er å finne blant Gullet sine leker. Det er ofte en sammenheng mellom hvordan Gullet ser på de i familien sin og hvordan lekedyrene spiller en rolle i oppslagene.

4.3.1 Broren - en apekatt og en blekksprut

På tredje oppslag får man vite ut ifra verbalteksten og illustrasjonen at Gullet sammenligner broren sin med en apekatt. «[...] apen er morsom! Ingen er så flink til å tulle som han. Ingen er så flink til å kile og herje.». Apen har det jeg ser på som positive egenskaper i starten av boka. På flere oppslag kan man se en apekatt, som en av lekebamsene til Gullet. Apekatten er ofte å se i sammenheng med broren/blekkspruten og syner til det samme som han. Et eksempel er på oppslag sju, når overgrepet skjer og broren har blitt en blekksprut. En apekatt sitter med hendene foran munnen og titter opp på Gullet og Blekkspruten. Jeg tolker det som at apekatten viser at dette må det holdes tett om og aldri snakkes om til noen. Jeg får en bekreftelse på tolkningen i verbalteksten «[...] for hun klarer ikke å si ifra, for munnen har ingen ord [...] Gullet får ikke lov å si noe når han er Blekkspruten.». Etter overgrepet, på oppslag 10 står det en apekatt ved siden av sofaen hvor broren ligger henslengt. Min tolkning til hvordan denne apekatten er illustrert er hvordan Gullet nå ser på broren, som før var en leken apekatt, men som nå er en mer angripende skapning med lange klående fingrer, sterke armer og penis. Det står også i verbalteksten hvordan Gullet «blir aldri kvitt de hendene, kommer aldri unna de sugekoppene.». Gullet ser ikke lenger på broren som en apekatt, men som en blekksprut med klebrige sugekopper. På oppslag 11 er det illustrert tre små aper på rekke, den ene holder for øynene, den andre for ørene og den tredje for munnen. Disse tre apene er en svært kjent referanse som barn og voksne vil ha ulik kjennskap til, dette kommer jeg tilbake til under drøftingsdelen. På oppslaget tolker jeg de tre

apene som at Gullet ikke må fortelle om hemmeligheten til noen og at hun må late som at det ikke har skjedd. Oppslag 12 hvor moren drar med seg Gullet kan man se en gorilla i bakgrunnen. Gorillaen ser streng ut med sinte øyner og munn, og med hendene opp med knyttnever og går mot Gullet og moren. Tolkingen min er at det representerer broren som nå er blitt skremmende og som truer Gullet til å ikke fortelle. Broren blir blekkspruten når han forgriper seg på Gullet. Jeg tolker det som at apekatt er kjennetegnet på broren i den første delen av boka, men at apen som lekebamse er gjennomgående et symbol på handlingene og kanskje følelsene til broren.

4.3.2 Blekkspruten

Blekkspruten i *Blekkspruten* representerer overgrepet i boka og har brorens menneskelige egenskaper. Det er broren selv som utnevner seg selv som blekksprut på oppslag seks, «Vi leker at jeg er blekksprut, hvisker han. Og så blir han blekkspruten,». Broren legger altså fantasien til hos Gullet og Gullet ser deretter på broren som en blekksprut.

Før oppslag seks er det lite fra undervannsverden å se, men noen hint får jeg. Blåfargen på bokas omslag og noen få leker rundt Gullet, er fra havet. På oppslag fire, når broren kommer inn på rommet til Gullet som sitter og leker på gulvet er det en stor blå hval blant lekene hennes. På oppslag fem hvor broren lukker gardinene kan man se at føttene hans begynner å få en annerledes form, som tentakler. Denne tolkingen gjør jeg fordi boka heter Blekkspruten og man allerede vet at det kommer en Blekksprut. Armene til broren er også uproporsjonert lange, som tentakler. På samme oppslag kan man lese i verbalteksten «det er et annet rom, et annet sted, dypt under vann», som er med å på å bekrefte at vi nå er på tur ned i dypet.

Det er på oppslag seks at broren begynner å ta form som en blekksprut. Brorens hode og ansikt er fortsatt menneskelig, og armene har fortsatt hender med ekstra lange, tynne fingrer som begge strekker seg mot Gullet. Føttene og beltet til broren har nå blitt lange tentakler. Oppslaget har blå bakgrunn og nesten hele blekkspruten er blå, utenom ansiktet. Siden jeg tolker gulfargen i boka som en slags trygghetsfølelse, tolker jeg her at ansiktet til broren fortsatt er gjenkjennelig for Gullet og trygt på sin måte. Ansiktet til broren har blitt kontrastfylt og mørkt, som at han er i ferd med å få en maske. Min tolkning er at snart er hele den trygge broren borte og en ukjent skapning av en blekksprut igjen. I verbalteksten kan man lese at broren sier «Vi leker at jeg er en blekksprut, hvisker han.». Det er altså ikke Gullet sin idé og fantasi som gjør broren til en Blekksprut, det er broren som styrer nå. Så kommer forklaringen på hvordan blekkspruten fremstår for Gullet; «Og så blir han Blekkspruten, med hender som kan finne fram overalt, og armer med kalde, klamme sugeskopper.». Her oppstår en redundans, men også med en utfyllende effekt. Vi kan se at tentaklene er lange og kan finne frem

overalt, men ikke at de er kalde og klamme. Altså gir verbalteksten oss ekstra utfyllende detaljer, som en illustrasjon ikke vil få frem i samme grad. På samme oppslag har det dukket opp flere dyr fra havets dyp. En hai med åpen munn og spisse og skremmende tenner, en delfin og en krokodille som svømmer opp ned. Tolkningen min når krokodillen svømmer opp ned er at det skjer det noe som er uvanlig. I verbalteksten bekrefte tolkningen om at Gullet tenker «[...] begynner den leken som ikke er lek. For det er ikke sånn lek er.». På neste oppslag kan man se at den store skumle haien har lukket munnen og ser ut til å rømme ut av oppslaget. Det samme gjør en skilpadde, nederst i høyre hjørne, den løper som skilpadder aldri gjør og vekk fra det som skjer. Jeg tolker det som at det som skjer på oppslaget er så ille at selv haien som egentlig er farlig og tøff rømmer og skilpadden får uante krefter og løper. Blekkspruten er midtstilt og fyller her hele oppslaget med sine lange tentakler. Det er totalt fem tentakler som alle ender opp rundt og på den nakne kroppen til Gullet. Det er ikke lenger mulig å se at det er broren som er blekkspruten, men jeg tenker at de fem tentaklene kan være en indikasjon på to armer, to bein og en penis. På oppslag åtte er broren fortsatt avbildet som blekkspruten og ligger med hodet i sengen til Gullet. I motsetning til da selve overgrepet skjedde på forrige oppslag har blekkspruten nå en mindre hard og kontrastfylt strek, som at han nå slapper av. Rundt blekkspruten er det svarte skyer, lignende blekksprutblekk. I verbalteksten bekrefte det at det er blekk; «For blekkspruter spruter ut blekket sitt og dusjer det ut [...]». Jeg kommer tilbake til hvordan jeg tolker blekket i drøftingsdelen. Det siste vi ser av Blekkspruten i illustrasjonene er på oppslag ni (figur 6) hvor man kan se tentaklene blir dratt ut gjennom døra og inn i stua. Hele dette oppslaget er dekket av blåfarge og i verbalteksten får vi vite at det er fordi Gullet nå føler hun har sunket «hvor bare en stein kan synke.».

Det er lite vi ser av blekkspruten på dette oppslaget, men det vises at han har satt sine dype spor. Rommet til Gullet fremstår nå som tomt og rundt sengen fremstår det som en slagmark. Gullet sitter naken og alene i venstre hjørne av oppslaget. Over Gullet er det en sky av blekk som jeg tolker som synker ned over henne. I verbalteksten nevnes blekket og blekkspruten flere ganger «Blekket fyller munnen og halsen, er inne i hodet, inne i, utenfor, over, under, overalt. [...] Og blekkspruten er der. Og Blekkspruten vet om Gullet. Og blekket skjuler og dekker og fanger» (oppslag 9, figur 5). Blekket og Blekkspruten fremstår nå som det eneste eksisterende for Gullet. Overgrepet har overtatt alle tanker og hele kroppen til Gullet.

Figur 5 Dahle, 2016a, oppslag 9

På de neste oppslagene blir Blekkspruten nevnt i verbalteksten fordi Gullet fortsatt ser på broren som blekkspruten. Hendene til broren forblir uproporsjonert lange på oppslag 10 og verbalteksten forsterker det med; «Blir aldri kvitt de hendene, kommer aldri unna de sugekoppene, slipper ikke fri fra de armene.» På oppslaget kan man se illustrasjoner av noe som kan minne om Noahs ark, sammen med en liten Blekksprut. I første Mosebok i det Gamle testamentet finner man fortellingen om Noahs ark. Det var Gud selv som ba Noah bygge en stor ark fordi Gud var lei av menneskenes ondskap, og han gikk til angrep på det han hadde skapt. Det var bare Noah som var en god og rettferdig mann ifølge Gud, slik at det var bare Noah Gud ville redde av menneskene. Arken Noah bygde skulle ha plass til hele familien til Noah og sju par, hann og hunn av alle dyreartene og fugler på jorda. Noah fylte arken og Gud sendte en storflom som omtales for syndefloden (Groth, 2018). Jeg tenker at Gullet kan føle at når det har skjedd så vanskelige ting mellom henne og broren så vil det være umulig å gå videre i livet slik det var før. Gullet ser kanskje for seg at hun aldri mer vil bli seg selv og like lykkelig og leken som hun var før overgrepet. Hun ser kanskje for seg at den eneste måten hun nå kan komme tilbake på er ved å slette alt og starte på nytt. Blekkspruten ser også ut til å ville gå ombord i arken. Jeg tolker det som at Gullet aldri klarer å komme seg bort fra broren, fordi de bor i samme hus og er bror og søster.

På oppslag 11 og 12 blir man påminnet om brorens lange armer og fingre i illustrasjonene. På oppslag 11 går broren med en selvsikker holdning bak Gullet, med en overdimensjonal lang arm svingene bak seg. Fingrene på hånda minner om tentakler. På oppslag 12 har broren kommet ut av dusjen med et håndkle fremfor seg og klærne ligger på gulvet. På dette oppslaget er det klærne som ligger og

strekker seg mot Gullet. Etter at Gullet har fortalt alt til moren si er broren blitt et menneske igjen på de neste oppslagene. På oppslag 17 kan man se at broren sitter skammede på en stol med føttene tett inntil hverandre og den ene hånda under rumpa. Den andre hånda derimot strekker seg ut av oppslaget til venstre. Jeg tolker det som at broren vil tilbake i tid. Det siste man kan lese om Blekkspruten er på det siste oppslaget, oppslag 19; «Og Blekkspruten er bare en frosk som ikke kan gjøre Gullet noe lenger.». Jeg tolker det som at Gullet ikke ser på frosken som like skummel som Blekkspruten.

4.3.3 Faren en struts, moren en bjørn

På oppslag tre kaller Gullet faren for en struts. Faren mener han ikke er det og tuller med det. Jeg får en assosiasjon til foreldre som er distraherede av for eksempel det digitale og ikke følger med. Faren har fokuset ned i telefonen eller inn i tv-en i store deler av boka, både med ørepropper og med fjernkontroll i hånda. Strutsen er kjent for å stikke hodet ned i sanden, gjemme seg og unngå konflikt. En struts er å se på flere av oppslagene i boka, og jeg kobler den da opp mot faren til Gullet fordi Gullet kaller han for struts og jeg ser en sammenheng. Et eksempel er på oppslag åtte, hvor overgrepet pågår. Oppe i venstre hjørne står en struts med hodet ut av oppslaget. På oppslag tre var moren på vei ut døra med håndveske og jakke på, og faren satt i sofaen og så på tv. Siden strutsen er å se under overgrepet og at hodet er utenfor oppslaget, tolker jeg det som at faren er hjemme, men får ikke med seg det som skjer inne på rommet til Gullet. På oppslag 12 ligger klærne til broren som tilsynelatende strekker seg etter Gullet. Sammen med klærne ligger en struts med nebbet ned i bakken som at den har ramlet og falt. Jeg tolker det som at også denne strutsen gjenspeiler faren som ikke får med seg det som har skjedd, samtidig som han på en måte er med på det som skjer. Når Gullet har fortalt om overgrepet til moren sammenligner Gullet fortsatt faren med en struts; «Pappa er struts og vil ikke høre om det, vil ikke snakke om det.». Jeg tolker det som at faren ikke vil forholde seg til det som har skjedd og holder det på trygg avstand.

På oppslag tre skal Gullet fortelle hvilket dyr moren er; «Kanskje hun er en hare? Kanskje høne? Kanskje bjørn? Eller kanskje bare mammadyret!». Siden Gullet omtaler moren som tre ulike dyr, ser hun de kanskje i en sammenheng og finner opp et nytt dyr, som mammadyret. Når jeg tenker på en hare tenker jeg vaksom og sover med ett øye åpent. En høne gir meg assosiasjonen «hønemor», moderlig omsorg og beskyttelse slik som hønene er når de ruger på eggene sine. En bjørn tenker jeg er det motsatte av hare og høne, nemlig fryktinngytende og sterk. Disse tre dyrene, hare, høne og bjørn kan man se på flere av oppslagene gjennom hele boka. Jeg ser nærmere på bjørn og hvordan jeg mener den blir illustrert som et symbol på moren og Gullet.

Utover i boka kan man se illustrasjoner av en større bjørn og en mindre bjørn, som mor og bjørnunge, som moren og Gullet. Bak døra som broren åpner på oppslag fire, før overgrepet, er det en liten robåt med to bjørner på gulvet. En stor bjørn og en liten bjørn som ser på hverandre. Åra til båten ligger utenfor på gulvet. Med denne åra tolker jeg at Gullet og moren er i båten, men hjelpen (åra) flyter av sted. På neste oppslag er det bare den lille bjørnen som står igjen og ser til høyre ut av siden, som at den ser etter den store bjørnen som har forsvunnet med båten. Verbalteksten er med på å bekrefte at det er en mulighet for at det er moren som dro i båten, fordi Gullet spør «Hvor er mamma?». På oppslag 15 hvor moren kommer busende inn i huset til broren står det en bjørn som ligner mammabjørnen med en sau fremfor seg. Bjørner spiser sau og bjørner er sterkere enn sau. Jeg tolker det som et symbol på at moren er mektigere enn broren. På oppslag 16 hvor delfinen har en bjørnunge på ryggen tolker jeg det som at det er Gullet som er bjørnungen som får hjelp utenifra, slik også verbalteksten forteller; «Gullet må også være med, til nye steder, nye rom, sitte i sofa, snakke med, fortelle til, svare på. – Fint at du fortalte, sier de voksne.». Gullet og leseren av boka får en bekreftelse på at man gjør riktig i å fortelle ting til de voksne, og at man da får den hjelpen og tryggheten man trenger.

Et annet dyr man ofte ser sammen med moren i illustrasjonene er en ørn. Det er flere grunner til at jeg tenker at ørna i illustrasjonene har en kobling til moren til Gullet. Ørna tenker jeg først og fremst er et symbol på stridsdyktighet og kan beskytte noe under vingen sin. På oppslag 11, etter overgrepet merker moren at noe har skjedd og spør «hva er det for noe?». Ørna ligger på rygg ved siden av moren, som at den er død, som at den ikke har lyktes i sin jobb. Moren sin jobb er å sørge for at Gullet har det bra, nå har ikke Gullet det bra og kanskje moren føler på at hun har mislyktes i rollen sin. Da Gullet på oppslag 15 har fortalt moren om overgrepet kommer hun susende inn i huset til broren. «Mamma er en ørn nå, som er skarp og hard i nebbet, sterk og stor i vingene.», verbalteksten er med på å underbygge min teori om at ørna i boka er et symbol på moren. Illustrasjonen viser også at moren strekker ut hender og føtter, og kåpa blir som vinger som beskytter Gullet bak vingen. Nede i venstre hjørne er illustrasjon av en ørn som sitter halvveis inne i oppslaget med vingene ned langs siden og titter mot moren som kommer inn. Jeg tolker det som at nå er endelig moren informert og hun kan agere. På oppslag 16 hvor moren er i telefonen og skal hjelpe Gullet er ørna igjen oppe og i stridsposisjon, som at moren nå er i kampmodus. På det siste oppslaget sitter det en liten fugl på stolryggen hvor Gullet sitter og tegner. Min tolkning er at denne kan symbolisere en fredsdue. Den tolkingen får jeg fordi jeg tenker at det nå har blitt ro, det er fred mellom alle i familien.

Figur 6 Dahle, 2016a, utklipp fra oppslag 2, 11, 15, 16, 19

4.3.4 Mammadyr med barn

På flere av illustrasjonene er det et mammadyr sammen med barna sine. Det er en høne med tre kyllinger, en grisemor med tre grisunger, en ku sammen med kalven sin og en hund med tre valper. Den ene kyllingen til høna ligger på gulvet, den andre titter opp på høna og den siste kan se ut som at ser opp på ørna over seg. Som tidligere beskrevet tolker jeg det som at ørna er mora som beskytter. Denne kyllingen er å se på flere av oppslagene, på oppslag fire står den og titter opp på en lekescene. På oppslag seks, like før overgrepet svømmer den bort fra en stor hval. På oppslag 11 står den på bordet fremfor Gullet. På oppslag 15 er den tilbake sammen med hønemor og de to andre, og på det siste oppslaget står den og ser opp på en enhjørning. Jeg tolker det som at den lille kyllingen har vært ute på en egen reise, uten mora si, slik som Gullet. Kyllingen er nysgjerrig, men blir jaget av noe stort og skremmende, før den er trygt tilbake hos mora si. Siden den på siste oppslag er alene igjen, vil jeg tolke det som at Gullet er modig og tørr å være alene. Verbalteksten forteller det samme; «for nå er det trygt å være alene på rommet.».

Figur 7 Dahle, 2016a, plukket fra oppslag 2, 4, 5, 13, 16

Et annet interessant element er en grisemor og hennes tre grisunger. På oppslag fire er det tre grisunger rundt omkring blant lekene. Gullet leker med en stor gris som jeg tolker er mora til grisungene. Den ene grisungen ser på neshornene som parrer, den andre ser på en skilpadde og den tredje står oppe på en eske. Den tredje grisungen har mer oppstående ører og kan se ut til å være med på følelsen til Gullet av overraskelse og undring over at broren kommer inn. Disse grisungene er som kyllingene, de fremstår som nysgjerrige på verden rundt seg, slik som barn ofte er. På oppslag fem, når broren drar for gardinene og låser døra på rommet til Gullet, er det en helt annen stemning blant dyrene.

Grisemora ligger nå på rygg med spisse patter og grisungene står rundt og ser på henne. Jeg tenker at det kan være en symbolikk i at nå er den trygge og gode leken til grisungene og Gullet over. Det blir også understreket ved at flere av de andre dyrene virker til å ha gjemt seg under esken. I verbalteksten står det «[...] rommet til Gullet er ikke lenger det rommet hun kjenner så godt,» på neste oppslag bekrefter verbalteksten at leken til Gullet er over ved at det står «[...] begynner den leken som ikke er en lek. For det er ikke sånn lek er.». Grisungene merker at noe ikke er som det skal være med mora, som ligger på rygg.

På oppslag 13, hvor moren og Gullet kjører bil og Gullet begynner å fortelle, er det en ku som dier kalven sin. Denne illustrasjonen assosierer jeg med det sterke og trygge mor og barn forholdet. Verbalteksten forteller at Gullet nå føler seg trygg, «[...] det er bare de to, ingen i setene bak. Bilen er trygg [...]». Kua gir kalven noe den trenger for å vokse, altså melk. Moren til Gullet gir Gullet noe hun trenger for å vokse, en samtale, et lyttende øre. Den samme kua og kalven kan man se på oppslag 16. Når kua har gitt det kalven trenger, kan hun nå passe på den og være der for den. Jeg tolker det som en overgang til Gullet og moren. Nå har moren lyttet og nå er hun der for å passe på.

4.3.5 Svanen og elefanten

I illustrasjonene går to dyr igjen uten å ha en spesifikk rolle i fortellingen, men som jeg mener illustrerer opplevelser og handlingen Gullet blir utsatt for, og som jeg mener er viktige for meningsinnholdet. Det første dyret er en svane. En svane er hvit og jeg assosierer den med skjønnhet, stolthet og renhet. Svanen er først å se i bakgrunnen på oppslag fire, som en av lekene til Gullet. Den står bak i kroken, sammen med noen byggeklosser med hevet hode, som en svane til vanlig står og den er vendt mot Gullet. Under selve overgrepet henger svanen etter nakken over ene tentakelen til blekkspruten. Det er uklart om svanen prøver å beskytte Gullet fra broren, eller om den henger der og er skadet. Ut ifra at jeg assosierte svanen med stoltheten og renheten til Gullet vil jeg tolke det som at svanen er skadet. På neste oppslag kan man også se noe som ligner svanen som henger med hodet, som at den er skadet, slik som Gullet er. Det at svanen ikke er så lett gjenkjennelig og henger med hodet kobler jeg sammen med hvordan Gullet føler seg i verbalteksten «[...] hun slutter å lyse, at hun slukner, kjenner hvordan hun synker ned dit hvor bare en stein kan synke.». Svanen er ikke lenger å se i oppslagene. På det siste oppslag, oppslag 19 kan man se inn til rommet til Gullet. Klossene som svanen sto sammen med på et av de første oppslagene er da i et høyt tårn og tre fugler flyr ut gjennom det åpne vinduet. Jeg tolker det som at det er svanen som flyr ut av vinduet og at tårnet er Gullet sin renhet, skjønnhet og stolthet som er bygget opp igjen.

Elefant er det andre dyret som ikke har noen spesifikk rolle i boken. Det første dyret man kan se Gullet leke med er en elefant, broren er som en elefant for Gullet når hun får ri på ham og elefanten er blant annet med under selve overgrepet. Assosiasjoner jeg får av elefant og ut ifra hvordan den er illustrert i *Blekkspruten* er at den er utholdende, sterk og familiekjær. Under selve overgrepet flyter en elefant rundt på ryggen, før den står på beina ved siden av senga. Når elefanten flyter rundt på hodet tolker jeg det som at det er så uvirkelig det som skjer og at når den står på beina igjen kommer Gullet tilbake til virkeligheten. Etter overgrepet ligger elefanten halvveis under sengen med snabelen strakt ut. Her tolker jeg det som at den har vært i strid og at den illustrerer utmattelse etter kampen. Verbalteksten forteller at det er sånn som elefanten Gullet føler seg; «Gullet kjenner det langt inne i kroppen, langt inne i ryggen, i magen, innover. [...] hun synker ned dit bare en stein kan synke». Elefant anser jeg som kraftdyr. Et kraftdyr assosierer jeg med styrke, trygghet og tillit. Jeg tolker det som at etter overgrepet må Gullet finne de indre styrkene sine og være sterk for å komme gjennom det hun har opplevd. Et annet interessant sted man kan finne elefanten i illustrasjonene er på oppslag 12. Som tidligere skrevet virker det som at klærne til broren strekker seg etter Gullet, men elefanten prøver å stoppe de. Elefanten er nemlig illustrert vertikalt med snabelen rett opp. Min tolkning er at elefanten skal beskytte Gullet, og det foregår gjennom hele boka. Dette kommer også frem på oppslag 16 hvor elefanten har blitt ansvarlig for å passe på nøkkelen og på oppslag 17, hvor elefanten står med en angripende positur mot broren.

4.3.6 Leoparden til Gullet

Dyreleken som ligner en leopard mener jeg spiller en stor rolle i formidlingen av følelsesregisteret til Gullet i boka. Leoparden er avbildet på samtlige av oppslagene, uten om de to oppslagene når selve overgrepet skjer og det nest siste oppslaget i parken. Som nevnt har leoparden ofte en gul farge, som jeg anser som den fargen som representerer tryggheten og samtidig gjenspeiler følelsene til Gullet. Leoparden mener jeg derfor er et symbol på hvor trygg Gullet føler seg gjennom boka. Genseren til Gullet har samme mønster som leoparden, jeg ser en sammenheng med at Gullet føler seg tryggere når hun har på genser, enn om den er av. Ettersom jeg mener at leoparden er en viktig nøkkel til formidlingen av Gullet sine følelser, vil jeg videre ta for meg oppslag for oppslag og se hvordan leoparden gjenspeiler følelsesregisteret til Gullet gjennom boka. Jeg vil dele analysen av leoparden inn i før, under og etter overgrepet.

Før overgrepet fremstår ikke leoparden som noe viktigere enn andre av lekebamsene. Leoparden er nede på gulvet omringet av andre bamser. På oppslag tre (figur 8) sitter Gullet oppe på ryggen til broren og holder leoparden høyt oppe i lufta og en apekatt i den andre hånda. Jeg tolker det som at det oppstår en kontrast mellom de to dyrene og mellom Gullet og broren. Denne tolkningen gjør jeg fordi

Figur 8 Dahle, 2016, oppslag 3

Gullet kaller broren sin for en apekatt. Apekatten er blå, og det er også broren. Leoparden er gul og det samme er Gullet. Apekatten og broren har samme kroppsspråk som jeg får en ubehagelig følelse av. Broren har smale, skremmende øyne som ser opp på Gullet og apekatten viser muskler på overarmene. Gullet og Leoparden har også samme kroppsspråk. Begge ser ut til å ha en flyvende, morsom og lekende positur. På oppslag fire, når broren kommer inn på rommet hvor Gullet sitter på gulvet og leker, tolker jeg det som at leoparden igjen har en kobling til det Gullet føler/tenker. Leoparden og Gullet ser opp på broren. «Gullet skjønner ikke hvorfor han er der, hvorfor han kom [...]». Gullet undrer på hva broren gjør der og leoparden gjenspeiler det med et spørrende uttrykk. Fra nå blir leoparden det jeg mener er et viktig element som formidler Gullets følelser og trygghet. På neste oppslag kan man se at Gullet har plukket opp leoparden og holder den mellom seg og broren som en beskyttelse.

Når overgrepet er i ferd med å skje på oppslag seks (figur 9) og broren forvandles til en blekksprut, har broren tatt leoparden fra Gullet. Leoparden henger i en av tentakkene til broren i noe som kan minnes som et kvelertak. Jeg tolker det som at broren tar tryggheten fra Gullet, det trygge er nå langt

Figur 9 Dahle, 2016, oppslag 6

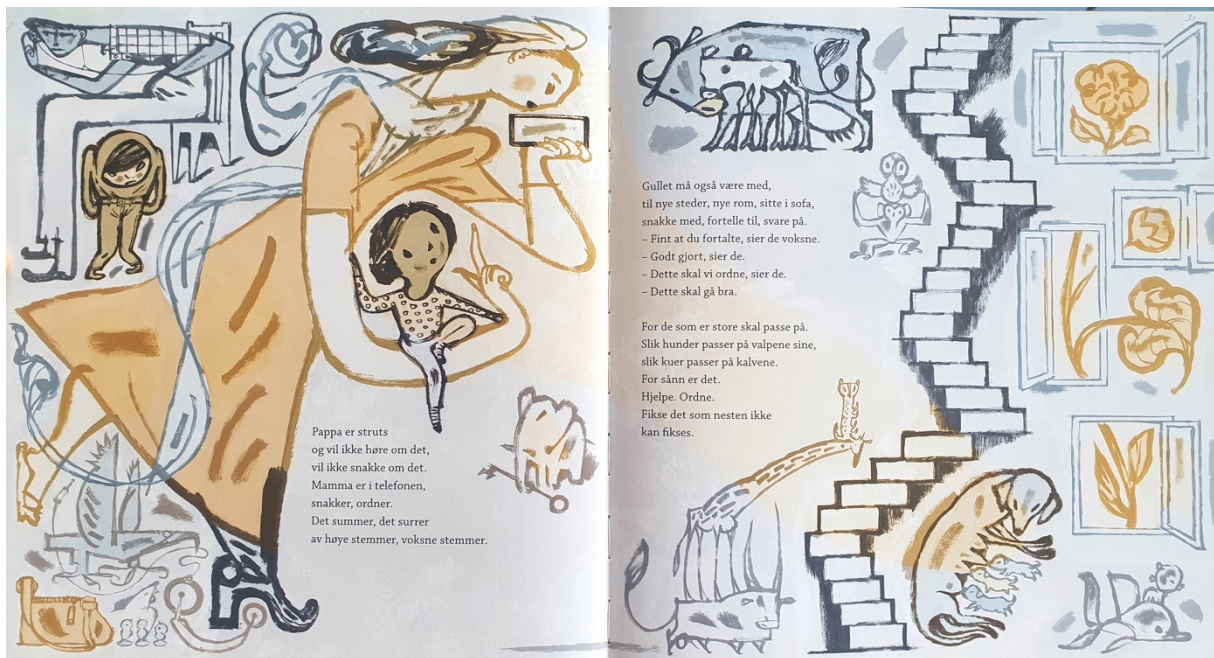
unna Gullet, som nå for meg fremstår som hjelpeløs. Denne hjelpeløsheten føler kanskje også Gullet på. Ifølge teksten klarer nemlig ikke Gullet å røre seg eller si noe som helst. På oppslag sju er Gullet naken og klærne, deriblant genseren med leopardmønster flyter rundt blekkspruten sine lange tentakler. Jeg ser en sammenheng med at genseren, som er omkranset med gul farge er den siste tryggheten Gullet mistet og at hun nå er naken og ubeskyttet. Leoparden illustrerer det med å kripe inn i en sokk, som om den skal gjemme seg. Jeg tolker det som at det er hennes siste sikkerhetsmur og sammen med genseren forsvinner også leoparden/tryggheten. Leoparden er ikke å se på oppslagene før etter overgrepet.

Etter overgrepet sitter Gullet sammenkrøpet med leoparden tett inntil seg på oppslag 10 (Figur 10). Hun holder hardt rundt halsen og kroppen til leoparden med begge hender. Gullet ser redd ut, ser med et øye bort på broren og gjemmer seg bak leoparden. Måten Gullet holder leoparden på tolker jeg som at Gullet kan føle seg kvalt og presset til noe. I verbalteksten får jeg en bekreftelse; «Kan ikke si noe, må ikke, klarer ikke.». Leoparden er det eneste rundt Gullet som er dekket med gul, som at det er det lille som nå føles trygt, som hun tviholder på og trøster seg med. Leoparden fortsetter å speile følelsene Gullet kjenner på oppslag 11. Leoparden titter opp fra bordkanten og man ser bare toppen av hodet og øynene. Jeg tolker det som at siden mye av leoparden er gjemt, er det også slik Gullet føler

Figur 10 Dahle, 2016, oppslag 10

det. I verbalteksten blir det bekreftet «Men gullet finnes ikke lenger. For Gullet er ikke lenger Gullet [...]». Det meste på venstresiden av oppslaget er farget i blått, men leoparden er gul, som jeg mener igjen antyder trygghetsfargen. Under kjøreturen når Gullet forteller om overgrepet til moren, er ikke Leoparden med i illustrasjonene, men ut ifra illustrasjonen på oppslag 12 ligger den i lomma til Gullet. Gullet holder leoparden som nå fremstår som mindre, tett inntil brystet når moren stormer inn i huset til broren etter kjøreturen. Nå er hele Gullet i en gulere fargetone, sammen med genseren man kan se under jakka og leoparden. Min tolkning er at siden hele Gullet nå er i en gul farge, er tryggheten i Gullet på vei tilbake og hun er ikke like avhengig av leoparden lenger.

Figur 11 Dahle, 2016, oppslag 16

På oppslag 16 (figur 11) sitter Gullet med leopardgensen opp på armen til moren. Leoparden sitter på hodet til en giraff som igjen står på et okselignende dyr. På siden er det flere illustrasjoner som symboliserer å hjelpe hverandre, være der for hverandre, som en ku med kalv og en hund med valper. I teksten står det; «For de som er store skal passe på. Slik hunder passer på valpene sine, slik kuer passer på kalvene.». Nå får gullet hjelp av de voksne. Det kan se ut som at oksen og giraffen hjelper leoparden å komme høyere oppover trappa på illustrasjonen. Jeg tenker at Gullet kanskje føler på det samme, at nå er hjelpen her, moren hjelper henne med å løse opp i situasjonen med broren. Det neste oppslaget, nummer 17 viser at Gullet står sammen med moren og ser ut av et åpent vindu. Gullet holder leoparden opp, som at hun viser den verden utenfor. Jeg tolker det som at nå må Gullet bli presentert for det utenfor hjemmet, at ting ikke er farlig, at hun nå er trygg. Det er tryggheten inni Gullet som må bli overbevist, derfor tenker jeg at hun holder opp Leoparden. Det eneste oppslaget hvor Gullet ikke bruker leopardgensen din, bortsett fra under overgrepet er på oppslag 18. Moren og Gullet er ute i parken og leoparden er ikke med. Gullet har på en hvit t-skjorte som jeg assosierer med letthet, renhet og frihet. Jeg tenker at Gullet nå føler på en frihet og en lettelse etter å ha delt hemmeligheten. Det kan virke som at nå er verden trygg for Gullet, selv uten leoparden og gensen. På den avsluttende siden av boka er leoparden avbildet som det jeg anser som en voksen leopard. Symbolikken jeg ser er at Gullet etter hvert vil vokse seg voksen, stor og sterk, slik som Leoparden.

4.4 Referanser til underlivet

Flere av elementene i boka har det jeg tolker som en referanse til seksualitet og underlivet. Disse referansene kan man tolke ulikt ut ifra hvilke erfaringer man har i livet. Dersom man fra begynnelsen av boka vet at den omhandler incest tenker jeg at man er mer observant etter relevante referanser til underlivet, enn om man ikke hadde visst om temaet. Det jeg vil nevne av slike referanser er blekket fra blekkspruten, som jeg allerede har skrevet om. Det er flere av dyrene til Gullet, da spesielt apekatt og gorilla som kan minne om noe seksuelt, og beltet til broren.

Blant illustrasjonene av de forskjellige letedyrene til Gullet finner jeg flere referanser jeg kobler til det seksuelle. Allerede på oppslag to kan man se en apekatt med en penis blant lekene til Gullet. På oppslag tre står det en gorilla i bakgrunnen som holder den ene armen ned imellom beina. Apekatten Gullet holder i hånda har det som mest sannsynlig skal ligne en lang hale, men som for andre kan minne om en lang penis. Apekattene i boka kobler jeg til broren fordi Gullet kaller broren for en apekatt i starten av boka. På de fleste oppslagene kan man se en apekatt, da ofte med en lang hale mellom beina. På oppslag fire er det lekebamser i form av to nesehorn i en parringsøkt. Igjen er det åpent for tolking. Leker nesehornene eller gjør de noe annet? På oppslag ti etter overgrepet kan jeg skimte en liten, nesten usynlig gorilla bak Gullet. Gorillaen fremstår som den samme som på oppslag tre og har noe mellom beina som kan fremstå som en penis. I motsetning til oppslag tre har gorillaen nå armen hengende ned på gulvet. Tolkningen min er at den stimulerte seg selv seksuelt og nå er ferdig, både fordi hånda tilsynelatende ligger på gulvet og fordi gorillaen er dys i fargen. På samme oppslaget er det også en apekatt å finne, sammen med broren. Apekatten har også her en lang hale som svinger seg oppover, som en erigert penis.

Beltet til broren er også en referanse jeg knytter til det seksuelle fordi den ligner en penis og er ofte plassert mellom beina på broren. På det aller første oppslaget er broren liggende i sofaen med genseren trekt opp, slik at man ser en bar mage med en navle og et belte som henger løst mellom beina. Beltet til broren mener jeg kan assosieres med penis som henger og slenger, da den til og med har riktig form som tuppen av en penis. Når broren er på vei til å forvandles til en blekksprut på oppslag seks tolker jeg det som at det er beltet som strekker seg ut sammen med armer og bein og blir til tentakler. Det er da beltetentakelen som holder leoparden til Gullet. Mine tanker er da at når beltet er tatt av blir alt utrygt for Gullet og det er ingen vei tilbake. Etter det som fremstår som overgrepet henger fremdeles beltet løst hos broren. Jeg assosierer det som at han fortsatt er fri til å gjøre som han vil, med hendene og penis fri. På oppslag 16 der broren er blitt konfrontert med det han har gjort, skjer det noe med holdningen og beltet til broren. Broren står med sammenkrøpen kropp og holder begge hendene bak ryggen, og beltet er festet inntil og rundt kroppen. Det samme gjelder på de neste oppslagene. Den løse enden av beltet er borte. Denne forandringen er med på å understreke at beltet

kan være en indikasjon til underlivet til broren sammen med armene og fingrene som heretter broren holder skjult.

Symbolikk til nakenhet og det private finner jeg flere steder i boka. På første oppslag kan man se broren ligge i sofaen med bar mage slik at man ser navlen. Bak sofaen er døra inn til badet åpen. Disse to elementene får jeg en ubehagelig følelse av, og den forsterkes av beltet som henger mellom beina til broren som ligner en penis. Symbol på nakenhet blir også ved flere anledninger illustrert ved at en sokk er tatt av foten. På oppslaget hvor overgrepet tilsynelatende skjer kryper Leoparden inn i den ene sokken til Gullet. Når broren kommer ut av dusjen er han naturligvis naken på føttene også, men den ene foten strekker seg frem med lange og tøyelige tær. Når mora kommer stormende inn til broren på oppslag 15 (figur 10) har broren tatt av seg en sokk og man kan se lange tær stå til hver sin kant. Foten og tærne til broren på oppslag 15 tolker jeg som at nå er han avkledd. Hemmeligheten hans er fremme i lyset, men hans dansende tær er fortsatt uvitende på dette oppslaget. Etter dette oppslaget er broren sine sokker på føttene igjen. På siste oppslag i boka kan man se faren sin sokk ligge under sofaen og at foten hans er naken. Også Gullet sin sokk ligger henslengt og har en naken fot. Foten til faren er omkranset med gulfarge, det samme er foten til Gullet. Her tolker jeg det som at det fremstår som naturlig nakenhet og at litt nakenhet er trygt.

4.5 Nøkkel og lås

I boka er nøkler, lås og lukkede/åpne dører ofte å se i illustrasjonene. Assosiasjoner jeg får av nøkkel er hemmeligheter, makt, kontroll, døråpner og løsning. Ut ifra de tre budskapene til Barthes (Barthes, 1994) kommer symbolet nøkkel og lås under det symbolske budskapet, altså et kodet ikonisk budskap. Dette fordi en nøkkel vil som regel være en nøkkel til å åpne opp en lås eller en dør, uansett hvor enn du kommer fra og vokser opp. På nesten samtlige av oppslagene i *Blekkspruten* kan man se nøkler, låser, dører og vinduer, enten åpne eller lukkede. På tittelsiden i parateksten av boka er det illustrert en nøkkel. Allerede da blir jeg presentert for at nøkkelen har en viktig rolle i boka. På oppslag to i boka er døra inn til badet åpen og man kan se rett inn på en åpen doskål. Når nøkkelen står i døra som på dette oppslaget tenker jeg det kan symbolisere balanse. Balanse ved at alt er som det skal være, nøkkelen er på sin plass i låsen og døra inn til det private (badet) er åpen. I verbalteksten står det; «som oftest er Gullet som gull.» Dette forteller meg at det kanskje nødvendigvis ikke er alltid er sånn, at nøkkelen ikke alltid er i låsen. I denne tolkingen spiller den hermeneutiske sirkelen inn, fordi jeg vet hvilken viktig rolle nøkkelen etter hvert spiller i boka. Hadde jeg ikke hatt den forkunnskapen hadde jeg trolig ikke lagt mye tolking i at det er en åpen dør og nøkkel i låsen.

Tidspunktet hvor nøkkelen begynner å spille en større og mer konkret rolle i handlingen er på det fjerde oppslaget. Det er oppslaget hvor broren kommer inn på rommet til Gullet med en nøkkel i hånda. I vinduskarmen står det en kiste med lås som er lukket. I verbalteksten kan jeg lese at Gullet stiller mange spørsmål, slik som at hun ikke forstår hvorfor broren er der og hvorfor han stirrer. Broren holder i en nøkkel som jeg tenker kan symbolisere at han sitter på forklaringen/løsningen på hvorfor han er der og at det er han som har makten. Illustrasjonen på oppslag fem viser at døra er lukket og at broren holder en nøkkel høyt oppe. Nøkkelhullet har mørke konturer og tiltrekker min oppmerksomhet. Når jeg ser denne illustrasjonen tenker jeg at broren har låst døra med nøkkelen. Verbalteksten bekrefter at broren låser døra med nøkkelen han holder i hånden. Verbalteksten skaper også en dobbel bekreftelse med setningen; «Han tar i dørhåndtaket og kjenner etter» som poengterer at døra faktisk er låst. Både rullegardina og tøygardina blir trukket for av brorens overdimensjonerte lange arm. Verbalteksten fungerer også her som en bekreftelse og understreker at broren «trekker for gardinene, trekker dem godt for.» Alt som kan lukkes er lukket og stengt. Jeg som leser har fått flere bekreftelser som gjør at jeg sitter igjen med følelsen av at Gullet ikke har noen fluktmulighet. I verbalteksten står det at Gullet ikke har noen steder å gjemme seg. Jeg tenker at nøkkelen på illustrasjonen kan virke som at det er den eneste muligheten Gullet har for å komme seg ut og i sikkerhet. Broren holder nøkkelen så høyt at Gullet ikke har sjans til å nå den dersom hun hadde prøvd. Når broren på oppslag seks begynner å ligne en blekksprut med lange tentakler er det den ene tentakelen som holder nøkkelen. Nøkkelen er omkranset av tentakelen som at den er beskyttet. Nøkkelen er stor og har like mørke konturer som brorens ansikt, derfor tiltrekker den min oppmerksomhet. Nøkkelen er også på andre siden av oppslaget, og for Gullet uopnåelig.

På oppslag sju sitter en apekatt på nøkkelen samtidig som broren forgriper seg på Gullet. På de første oppslagene kalte Gullet broren for en apekatt. Derfor tenker jeg at apekatten med nøkkelen fortsatt representerer broren. Dette tenker jeg fordi blekkspruten trolig er ukjent for Gullet. Det er ikke hennes fantasi. Jeg leser også videre i verbalteksten at Gullet ikke sier «bror», men «blekkspruten». Jeg får gjennom verbalteksten også vite at Gullet mister kontrollen over sin egen stemme, og at hun ikke klarer å si noe når «han» er blekkspruten.

Etter overgrepet tolker jeg det som at nøkkelen blir brukt som et symbol på brorens makt over Gullet. Jeg tolker det som at broren har makten og kontrollerer Gullet til å ikke fortelle noe til noen om hva som har skjedd. Denne tolkningen starter med at blekkspruten drar med seg nøkkelen ut døra etter overgrepet, som at den låser hemmeligheten og at broren eier den. Nøkkelen er på de samtlige neste oppslagene og i eierskap av broren. På oppslag 10 beskriver verbalteksten at Gullet ikke må si noe fordi «blekkspruten er overalt, følger etter, kommer inn, lukker, låser og trekker for.»

Garderobeskabet i bakgrunnen er lukket med to låser og virker stort og tungt. Jeg tolker det som at skabet representerer hvor tung og uhandterlig denne hendelsen er for lille Gullet å bære på. På oppslag

11 stikker nøkkelen opp av lomma til broren, som går med en selvsikker holdning bort fra rommet mot Gullet. Inn til rommet til Gullet er døra åpen, men rullegardinene er fortsatt trekt ned som jeg tolker som at det fortsatt ikke er helt trygt inne på rommet. I verbalteksten får man bekreftet at det er usikkert om rommet er trygt igjen, med ordene; «Og rommet? Er rommet hennes trygt?». På oppslag 12 ser det ut til at broren har tatt en dusj. Jeg tenker det ser ut som at han stresser ut av badet for å beskytte nøkkelen som ligger på gulvet. Broren strekker frem en naken fot over nøkkelen. Min tolkning er at broren minner Gullet på hemmeligheten før hun drar ut av huset sammen med mora. Når de kommer tilbake ligger broren på gulvet med nøkkelen stikkende opp fra baklomma. I bakgrunnen er det et vindu og gardinene blafrer, noe som tyder på at vinduet er åpent. Jeg tolker det som at når vinduet nå er åpent og slipper inn frisk luft, symboliserer dette at hemmeligheten nå er røpet. Jeg ser for meg at mora napper nøkkelen ut av lomma og begynner å låse opp. Dette ser jeg for meg på bakgrunn av de neste oppslagene det det ikke lenger er broren som har nøkkelen, men andre i illustrasjonene.

På oppslag 16 er det elefanten, en av lekebamsene til Gullet som holder nøkkelen. Elefanten står og ser opp på Gullet som sitter på armen til mora, og på mora som snakker i telefonen. Nøkkelen har ikke lenger mørke konturer slik som før hemmeligheten kom frem i lyset. Det virker som at makten til broren er borte. På høyre side av oppslaget er det fire vinduer. Alle er helt åpne og det vokser en høy blomst utenfor som strekker seg inn gjennom de åpne vinduene. Assosiasjonene jeg får på dette oppslaget er at alle dører og vinduer er åpne. Alle hemmeligheter er sluppet frem i lyset, og nå kan Gullet få den hjelpen hun trenger. Verbalteksten bekrefter assosiasjonene med oppmuntrende ord til Gullet om at det var godt gjort og at alt skal ordne seg. Også på det neste oppslaget, oppslag 17 (Figur 12) kan man se et stort og åpent vindu med lette gardiner som blafrer. Jeg kan nesten kjenne den friske

Figur 12 Dahle, 2016, oppslag 17

og frie lukten som kommer inn gjennom vinduet. En ventil på veggen er også vid åpen med en blafrende lang snor fra luka. Mora og Gullet står og ser ut av det åpne vinduet og mora holder nøkkelen trygt inntil seg. Assosiasjonene jeg får er at mora har kontrollen og hun skal ordne opp. I verbalteksten leser jeg; «Lyset fra vinduene vasker bort blekket, [...] ingen som venter, som lukker dører og trekker gardinene for.». For Gullet er alt av vinduer og dører åpne nå og alt kan snakkes om. Hun er på en måte sluppet fri. Jeg ser på broren som en kontrast til friheten Gullet føler. Broren sitter på en stol som omkranser ham med spildrer som minner om et bur. Bak broren står en okse bak spildrene på en stol som minner om fengsel. Jeg tolker det som at broren ikke er fri lenger og er fanget på grunn av det han har gjort. På det siste oppslaget i boka finner man flere nøkler, låser, dører og vinduer. Dette oppslaget ser jeg nærmere på senere i oppgaven.

4.6 Næranalyse av tre oppslag

Jeg har valgt ut tre oppslag fra bildeboka som jeg ønsker å se nærmere på i detalj. Disse tre oppslagene har i likhet med resten av boka innholdsrike illustrasjoner og flere av nøkkeltegnene jeg tidligere har nevnt. Jeg vil analysere fargebruken på oppslagene, bruken av dyr og nøkkel. På oppslagene vil jeg sammen med nøkkeltegnene også se på blant annet bildeutsnitt, kroppsspråk, mimikk, blick og relasjoner.

Figur 13 Dahle, 2016, oppslag 11

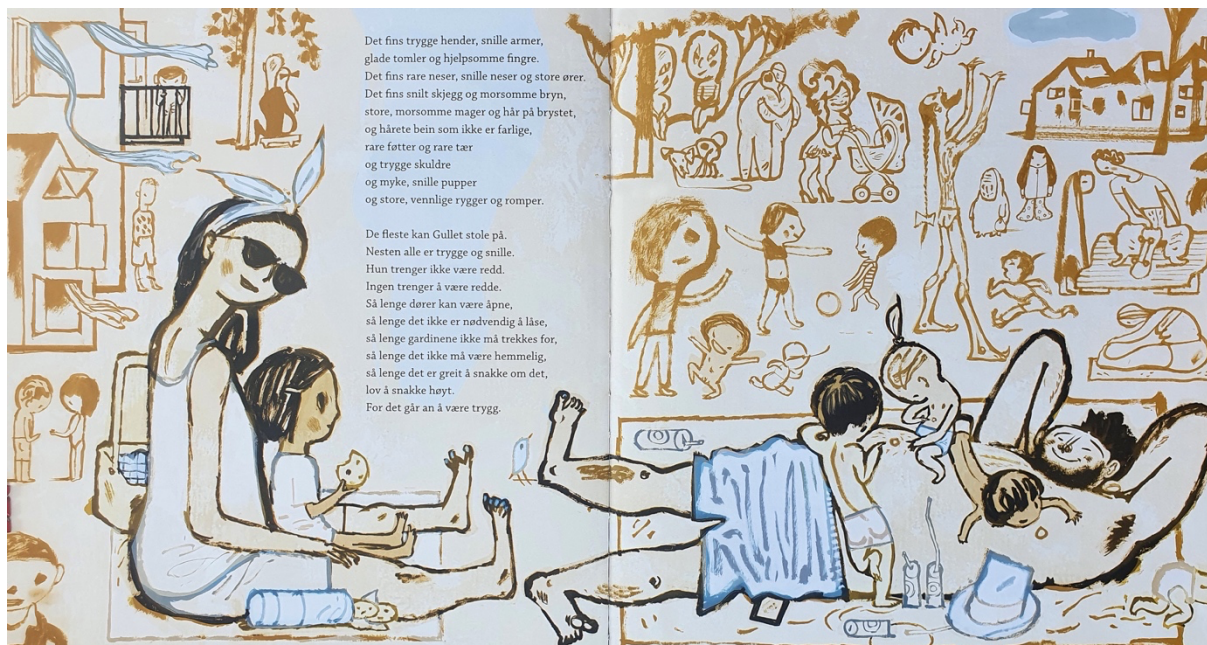
Oppslag 11 (figur 13) illustrerer når Gullet og broren er ute av rommet etter overgrepet og sammen med moren og faren igjen. Oppslaget er på en måte delt i to med Gullet, broren og rommet på venstre side, og moren og faren på høyre side.

På oppslaget tolker jeg mye gjennom kroppsspråket og mimikken til personene. Gullet sitter sammenkrøpet på en stor stol, hodet er senket ned til skulderhøyde og armene henger ned på siden, under bordet. Jeg tolker Gullet som usikker og redd. Munnen hennes er rett og smal, og hun ser bekymringsfullt bakover på broren. Bak henne går broren med en selvsikker holdning. Jeg leser det som en selvsikker holdning fordi han er rett i ryggen, han smiler og han slenger foten langt frem og armen langt bakover. Faren vises i helfigur og han står med ryggen mot venstresiden av oppslaget. Jeg tolker det som at han vender ryggen til broren og Gullet, og får ikke med seg det som skjer. Likevel har han nå tatt ut ørepluggene som henger ned på siden, og han spør; «Gullet mitt?». Jeg tolker det som at mora kanskje er i ferd med å våkne. Mora har en tilsynelatende smilende munn, men jeg får en assosiasjon til *Mona Lisa* sitt smil. Det er vanskelig å si om det er et ekte smil eller ikke. Jeg tolker det som at mora er usikker og redd for hva som har skjedd med Gullet, og hvorfor hun er så stille. Likevel vil hun fremstå som trygg og ikke vise svakhet ovenfor Gullet. Mora spør Gullet; «- Men hva er det for noe? sier mamma. – Hvorfor er du så stille?». Illustrasjonen er forstørret inn på mora sitt hode, i motsetning til farens helfigur. Jeg tolker det som at mora står nærmere Gullet, hun er mer til stede og vil undersøke hvorfor Gullet oppfører seg annerledes. Jeg tolker det som at Gullet har en større avstand mot faren. Han stiller henne spørsmål, men kanskje bare for å spørre, ikke for å finne svar. Bak Gullet sitter det tre apekatter på en rekke. Den ene apekatten holder seg for øynene, den andre for ørene og den tredje for munnen. Jeg tolker det som at apekattene ikke vil se, ikke vil høre og ikke vil snakke. Jeg ser flere måter å tolke disse apekattene, blant annet fordi de er kjent som *Østens tre aper*, som jeg kommer tilbake til i drøftingsdelen. Når jeg ser på hver enkelt ape kobler jeg de sammen med personene i illustrasjonen. Apen som holder hendene for øynene kobler jeg til mora og hennes blå øyne. Hun har ikke sett hva som har skjedd og gått glipp av viktig informasjon. Men hun vil prøve å finne ut av det ved å spørre Gullet; «- Hvorfor er du så stille?». Apekatten som holder seg for ørene tenker jeg kan kobles mot faren. Måten faren spør, men ikke ser på Gullet kan tyde på at han egentlig ikke ønsker å lytte. Den siste apekatten kobler jeg mot Gullet. Apekatten holder seg for munnen, noe jeg tolker at også Gullet gjør. Hun får ikke lov av Blekkspruten til å fortelle.

Fargene på dette oppslaget mener jeg er med på å formidle mye av stemningen i fortellingen. Venstresiden av oppslaget, hvor Gullet og broren befinner seg, er for det meste blå. Høyresiden, hvor mora og faren befinner seg, er for det meste gul. En kylling som står på bordet og Leoparden som stikker hodet opp fra bordkanten er de eneste på venstresiden som har fargen gul. Den lille kyllingen står og ser mot høyre hvor mora står. Jeg tyder det som at den ser på mora. Ettersom jeg kobler kyllingen til Gullet, tenker jeg at det er derfor kyllingen ser opp på mora og kanskje ber om hjelp. Mora sine øyne er blå, men resten av henne er i fargen gul. En forklaring på at øynene er blå og at kyllingen ser på mora kommer i verbalteksten; «Hun ser på mamma. Mammans øyne er trygge. Er de ikke det, da?». Mora har også et bemerkelsesverdig hodeplagg. Hodeplagget er i fargen gul, og jeg

tolker det som at det peker med skarpe kanter mot Gullet og broren, som at hun er nødt til å se den veien. Rommet til Gullet har den samme dype blåfargen som både Gullet og broren har på oppslaget. Siden jeg tolker blåfargen som den utrygge fargen fremstår rommet til Gullet som et rom man ikke vil inn på. I verbalteksten står det også; «Og rommet? Er rommet hennes trygt?» som er med på å konstatere at blåfargen symboliserer noe utrygt.

Det er flere enkeltelementer i oppslaget som jeg mener gir rom for tolkning og kan gi tilleggsmateriale til meg som leser. Brorens arm slenger han bakover, mot rommet til Gullet. Hånda og fingrene former også noe som ligner tentaklene til Blekkspruten. Jeg tolker det som at Gullet fortsatt blir minnet på Blekkspruten når hun ser på broren. Stolen og bordet Gullet sitter ved er store og med skarpe kanter. Tolkningen jeg gjør meg er at overgrepet er stort og omfattende for en liten jente som Gullet å bære på alene. På bordet fremfor Gullet ligger det et stort hvitt ark og noe som ligner blyanter liggende på en rekke. Alt på bordet virker oppstilt og hardt. Fremfor det hvite arket ligger en blyant med et skarpt bly. Fremfor den skarpe blyanten ligger en blyantkverser. Jeg tolker det som at det er et signal til Gullet om at hun må fortelle. Den nykvessede blyanten og det hvite arket ligger til rette for at Gullet kan skrive ned og åpne seg. Inne på rommet til Gullet kan jeg blant annet se at rullgardinen og gardinen fortsatt er trukket for etter overgrepet og et lite gulvteppe ligger på gulvet. Gulvteppet ligger horisontalt på oppslaget og har mørke striper også horisontalt. Gulvteppet tolker jeg som at er en sperring inn til rommet.

Figur 14 Dahle, 2016, oppslag 18

Det andre oppslaget jeg vil se nærmere på er oppslag 18 (figur 14). På oppslag 18 har Gullet fått hjelp etter overgrepet og er ute i parken med mora si. Oppslaget har masse folk i bakgrunnen som koser seg,

klatrer, leker, snakker, kysser, er nakne, strekker seg o.l. I fremkant av oppslaget ligger en stor og hårete mann iført en shorts. Oppe på mannen leker tre barn. De undersøker brystvorten og navlen til mannen. Mannen ligger med hendene bak hodet og smiler fornøyd. Mora sitter med Gullet på et teppe på bakken og ser bort på mannen og barna. Gullet har på en hvit t-skjorte og ser med store øyner bort på alt som skjer. Alle vinduer og dører på husene i bakgrunnen står på vidt gap, og gardinene ser ut til å blafre i den friske vinden. På verandaen bak står det jeg tolker som storebroren. Han holder i rekkverket på en måte som at han står bak et fengselsgitter. Dette oppslaget skiller seg ut i forhold til de andre oppslagene i boka. Dette oppslaget er blant annet det eneste oppslaget i boka med gul som primærfarge. Verbalteksten på dette oppslaget er den eneste teksten i boka der det virker som om stemmen kommer fra utsiden og ikke fra Gullet. Jeg tolker det som at det kommer fra en voksen som snakker til Gullet og leseren. Grunnen til at jeg tolker det slik er på grunn av at i oppslag 17 står det; «Det summer, det surrer av høye stemmer, voksne stemmer.». Gullet får hjelp av de voksne. Verbalteksten på parksiden er mer direkte enn den ellers fremkommer i boka. Det er ikke like åpent for tolkning. Boka har et formål. Den skal få barn til å snakke åpent om vanskelige ting, og forebygge overgrep. Måten denne teksten er skrevet på kan ses på som en påminnelse fra en voksen til et barn om at man kan få hjelp. På illustrasjonene i oppslaget viser både Gullet og andre barn at kropp er naturlig. Det finnes mennesker av alle slag. Noen leker, noen koser, noen trener, noen snakker, noen er lettkledd, noen er nakne og noen har på klær. Det er to som sitter og holder rundt hverandre og to som står tett sammen og holder rundt hverandre. Gullet skjønner at nærhet ikke er farlig. Det står en mann med lang flette i bare trusa som kaster en naken baby opp i luften. Jeg tenker at Gullet ser at nakenhet ikke trenger å være farlig. Gullet sitter og ser på alt med en kjeks i hånda og beskuer med en nysgjerrig og avslappet holdning. Hun virker beroliget og lettet.

Figur 15 Dahle, 2016, oppslag 19

Det siste oppslaget jeg vil analysere nærmere, er det siste oppslaget i bildeboka, oppslag 19 (figur 15). Familien til Gullet er samlet. Faren og broren sitter i sofaen i stua og mora står og ser ned på at Gullet tegner. I verbalteksten får jeg informasjon om at Gullet og mora er på kjøkkenet. På dette oppslaget er det flere av nøkkeltegnene jeg videre vil se nærmere på, blant annet lås/nøkkel og farger. Oppslaget har også mye interessant for meningsinnholdet og fortellingens utvikling som jeg kjenner igjen fra oppslag 11 som jeg vil sammenligne.

Stemningen i dette oppslaget er todelt slik jeg ser det. Mora, fargen og Gullet virker glade og lettet mens broren virker å være nedstemt. Moren og faren har begge et lunefullt ansikt med et lite smil om munnen. De fremstår like store og de holder hverandre i hånda. Jeg tolker det som at de to er på lag og at de er begge interesserte i å hjelpe. Guldfargen på dette oppslaget henger sammen og strekker seg fra rommet til Gullet, til faren, til mora og ned på Gullet. I motsetning til oppslag 11 er Gullet nå heldekket med guldfarge, i stedet for blåfarge. I verbalteksten står det; «Hun kjenner at hun begynner å glitre igjen,». Gullet har blitt til gull igjen, og gull glitrer. Jeg tolker det som at hun endelig begynner å føle seg trygg igjen. Bak faren er rommet til Gullet opplyst i gult i motsetning til på oppslag 11 da det var heldekket i blå. Gullet nevner i fleng i verbalteksten; «trenger ikke passe på, morgener, kvelder, netter, leke på rommet, fint å lese på sofaen, [...]». Rommet er også nå trygt. Fra rommet kan det se ut som at en gardin blafrer ut i stua. Av denne gardinen får jeg assosiasjoner til at rommet renses for dårlige minner og ting som har foregått der inne.

Rommet til Gullet har store forandringer fra oppslag 11 til oppslag 19. I verbalteksten på oppslag 11 var ikke Gullet sikker på om rommet var trygt lenger. Fargen var som skrevet, mørkeblå på hele rommet, rullgardinen var nede og stjerna lå på gulvet. Man kunne se bare litt av senga og gulvteppet lå

med tydelige horisontale streker. På oppslag 11 gikk døra innover og man kunne se låsen på døra. På oppslag 19 går døra til rommet utover. Jeg tolker at når døra gikk innover var den var mulig å lukke og låse. Når døra på oppslag 19 går utover virker det for meg som at den blir vanskeligere å få lukket og låst, blant annet fordi at man ikke lenger kan se låsen i døra som går utenom oppslaget. Rullgardinen og gardinen er nå åpen, vinduet er åpent, kista i vinduskarmen er åpen og utenfor flyr det jeg anser som fugler. Ut fra rommet til Gullet flakser det jeg anser som litt av gardinen. Denne gardinen har nesten samme form som blekket som siver ut i en farge av blått. Min tolkning er at denne illustrerer at minnene til Gullet av det som skjedde på rommet aldri kommer til å bli helt borte. Stjerna er igjen hengt i vinduet og et tårn av byggeklosser står høyt i rommet. Jeg tolker det som at mye av jobben med mental bearbeidelse er nå gjort. Tårnet, tilliten og tryggheten er nå bygget opp igjen. Inne på rommet kan man også nå se hele sengen til Gullet, som på oppslag 11 var gjemt. Teppet på gulvet er snudd. Nå ligger det på skrå, mot senga. Jeg tolker det som at nå er det mer innbydende å gå inn på rommet og opp i sengen. Teppet lager ikke lenger en stopp, men linjene fører mot sengen som er synlig, ryddig og gul.

I sofaen, ved siden av faren ligger det tre nøkler sammen med det jeg antar å være telefonen til faren og i-paden til broren. Jeg tolker det som at nå er det kontroll på nøklene, distraksjonene er lagt bort og nå må alle se og lytte til virkeligheten. En av de tre nøklene ligner på den nøkkelen som broren brukte for å låse rommet til Gullet med. Den andre nøkkelen tolker jeg til at er den nøkkelen som har låst opp den åpne kommodeskuffen som er i fremkant av oppslaget. På et av de første oppslagene i boka kunne man se en lukket kiste med lås i vinduskarmen på rommet til Gullet. Den samme kista står nå åpen i vinduskarmen. Jeg tenker derfor at den siste og minste nøkkelen i sofaen er den som har låst opp denne kista. Nøklene ligger nå trygt under faren og moras utstrakte hånd. Jeg tolker det som at nå er mora og faren på samme lag. De samarbeider for å kunne beskytte Gullet og holde styr på nøklene sammen.

I likhet med oppslag 11 er det også på oppslag 19 mye jeg kan lese ut ifra kroppsspråk, mimikk og blick. Gullet, mora og faren har det jeg anser som det samme lune og snille smilet om munnen. Både faren og mora ser bort på Gullet med et lunefullt og trygt ansikt. Mora står ved siden av Gullet med en hånd på hodet hennes. Jeg kobler denne hånda sammen med at jeg tidligere har skrevet at hun var som en ørn og beskyttet Gullet under vingen sin. Faren sitter med armene ut til siden på sofaen og bort mot mora. Han fremstår som trygg på grunn av måten han sitter. Han har beina i kryss, og mellom han og sofaenden sitter broren sammenkrøpet. Jeg tenker at farens knær og føtter på en måte dekker broren, som at de beskytter ham og beskytter Gullet fra ham. Siden de er i stua og på kjøkkenet tolker jeg det som at mora og faren nå holder broren og Gullet på trygg avstand fra hverandre. Broren sitter med begge beina opp mot kroppen, munnen går nedover og han ser trist ut. Øynene til broren har nå forandret seg fra å være kvasse og skumle til å være runde og store. Dette gjør at han nå ser ufarlig og

trist ut. I verbalteksten kaller Gullet broren nå for; «en frosk som ikke kan gjøre Gullet noe mer». Når jeg ser på broren sitter han faktisk på en måte som ligner en frosk. Assosiasjoner jeg får mot en frosk er at de er slimete og lever i vann. På gulvet sitter det en apekatt i en båt der armene til apekatten henger ned og utenfor båtkanten. Munnen er rett og en lue er trekt ned over øynene. Gullet ser ikke lenger på broren som en apekatt, men som en frosk. Jeg tolker det som at nå er leken for apen over og han har mistet all kraft for å komme seg fremover. Jeg tenker på ordtakene «seile sin egen sjø», og at apen nå må dra sin vei.

5 Drøfting og svar på problemstilling

I analysen har jeg sett på de forskjellige nøkkeltegnene som fargebruk, dyrene i boka, referanser til underlivet og bruken av nøkler og lås. Jeg har sett at overgrep ikke eksplisitt blir nevnt i verbalteksten, og det er derfor interessant å se på hva som illustrerer overgrep i boka. Det er også interessant å drøfte hvordan perspektivet fra et barn og en voksen kan tolke boka på ulike måter. Gro Dahle har skrevet boka med den hensikt å ikke slippe alle barna inn, men primært de barna det gjelder. Derfor er det interessant å se på hva det er som holder enkelte barn utenfor, men slipper barn med erfaring koblet til overgrep inn. I dette kapitlet skal jeg drøfte funnene jeg har gjort i analysen av *Blekkspruten*. Mitt forskningsspørsmål: «Hvordan blir overgrep formidlet gjennom verbale og visuelle virkemidler i bildeboka *Blekkspruten*?» vil stå sentralt i drøftingen. Funnene i drøftingen vil være i lys av teoriene som er presentert i kapittel 3.

5.1 Språklige bilder

I språklige bilder, også kalt for poetiske bilder, får ord og formuleringer utvidet mening (Birkeland et al., 2019, s.133). Gro Dahle mener at bruken av språklige bilder i bildeboken er viktige fordi de beskriver så mye mer og åpner for en videre tolkning (Nasjonal digital læringsarena, 2020). Språklige bilder i *Blekkspruten* som jeg mener har en effekt på formidlingen av overgrep er metaforer og personifikasjoner.

5.1.1 Metafor og personifikasjon

Metafor er en måte å sammenligne noe på uten å tillegge sammenligningsord som: *som, lik eller liksom* (Birkeland et al., 2019, s.133). I metaforer skapes det, ifølge Stokke og Tønnessen (2018, s. 250) ny mening, fordi vi forstår begrep ved hjelp av et annet. Stokke og Tønnessen poengterer også at det kan være utfordrende for barn å tolke enkle språklige bilder og metaforer, og dermed gå glipp av

elementer som er viktige for å skape sammenheng (Stokke & Tønnessen, 2018, s. 250). Siden *Blekkspruten* bevist ikke skal slippe helt inn alle barn er dette interessant å undersøke. *Personifikasjon* brukes når abstrakte begrep blir fremstilt sammen med menneskelige egenskaper (Birkeland et al., 2019, s.134).

Gjennom hele boka kan man lese i verbalteksten hvordan Gullet sammenligner stemning, personer og hendelser opp mot noe som er mer kjent for henne. For eksempel gir hun familiemedlemmene ulike dyrenavn som hun mener passer deres væremåte og personlighet. Før, under og etter overgrepet kommer det flere sammenligninger fra Gullet. Når broren for eksempel drar for gardinene på oppslag fem er mørket noe Gullet sammenligner med november måned. «Da blir det mørkt i rommet, nesten som november. [...] det er et annet rom, et annet sted, dypt under vann.». Barn lever her og nå, derfor tenker jeg at hendelsen skjer i november måned og det er derfor naturlig for Gullet å gjøre denne sammenligningen. Det samme gjelder sammenligningen til vannet. Kanskje er Gullet redd for vannet fra bading på sommeren. Metaforen dypt under vann har absolutt noe faretruende ved seg, som et mørke. Samtidig så er det der blekkspruten lever. Gullet blir låst inne på rommet av broren og kan ikke gjemme seg. Kanskje er det sånn vannet føles for Gullet. Et annet eksempel er på oppslag 12 hvor Gullet beskriver følelsen av å ikke kunne snakke, som å ha en potet i halsen; «Ikke plass til pust, Ikke plass til ord.». Med en potet i halsen vil det være umulig å puste eller snakke. Tolkningen min er at det er måten Gullet forklarer at hun ikke klarer å snakke med å ha en potet som blokkerer for både pust og ord. På oppslag 16 snakker moren i telefonen; «[...] snakker, ordner. Det summer, det surrer av høye stemmer, voksne stemmer». Jeg kan selv huske fra barndommen da de voksne snakket sammen. Det var vanskelige ord og tema, og derfor bare som bakgrunnsstøy, voksenprat. Slik jeg leser verbalteksten tolker jeg at Gullet ikke forstår det de voksne snakker om, og at hun heller kanskje ikke skal forstå, for hun skulle egentlig ikke blitt utsatt for det som skjedde. Verbalteksten mener jeg viser at de voksne tar det på alvor og at det trengs voksne for å ordne opp. Disse sammenligningene mener jeg bidrar til at flere barn kan forstå, og at også de voksne leserne kan oppleve handlingen gjennom å se verden slik Gullet og barn gjør. Samtidig er det flere barn som ikke vil bli fanget opp og ha de samme konnotasjonene fra sammenligningene, da de refererer mer til det seksuelle, slik som *Blekkspruten*.

Under overgrepet på oppslag seks prøver Gullet febrilsk å sammenligne det broren gjør med noe kjent; «Ikke som doktorleken, for den er gøy. Ikke som når Gullet kler av og på dokkene. Ikke som når dokkene kysser og lager barn.». Det som skjer er noe ukjent for Gullet. Broren hjelper Gullet ved å si at han er en blekksprut. Da ser Gullet blekkspruten; «med hender som kan finne fram overalt, og armer med kalde, klamme sugekopper.». Jeg tenker at overgrepet er såpass ukjent og ubehagelig for Gullet at hun selv ikke hadde sjans til å se hva det kunne sammenlignes med. På oppslag åtte står det i verbalteksten; «For blekkspruter spruter ut blekket sitt, dusjer det ut [...]». Her spiller de intervisuelle referansene inn og hvordan vi er i stand til å tolke med våre erfaringer. Barn som ikke har kunnskap

om hva seksuelle handlinger dreier seg om vil mest sannsynlig ikke kunne koble blekket opp mot at det er sæd. Barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep vil kanskje forstå blekksprutens blekk som sædutløsning fra broren, som er Blekkspruten. «For blekkspruter spruter ut blekket sitt, dusjer det ut, gjør det vanskelig å se, [...] for det har hun sett på tv, hvordan blekkspruter fanger hva som helst og hvem som helst.» Gullet er altså kjent med blekkspruter fordi hun har lært om dem på tv. Barn skaper sammenligninger av noe kjent for å forstå det ukjente. Leserne av boka vil tolke metaforene ulikt, ut ifra egne erfaringer og tanker. Dette mener jeg bidrar til å holde enkelte barn på avstand fra selve overgrepet, men likevel slippe de inn i historien. Samtidig som boka gjør at noen barn vil forstå mer av selve overgrepet vil boka vise at de ikke er alene om det, og at det må snakkes snakke om. Eksempler på at leserne forstår at man må snakke om det som skjer finnes på oppslag 11 med det hvite arket. På oppslag 16 står det i verbalteksten; «- Fint at du fortalte, sier de voksne. – Godt gjort, sier de. – Dette skal vi ordne, sier de.» Slik jeg tolker det hvite arket må hun fortelle, og slik verbalteksten fremstår mener jeg det kan betrygge at de voksne sier at man er flink om man forteller.

Blekkspruten mener jeg blir brukt både som en metafor og en personifikasjon for at Gullet ser selve overgriperen uten å koble eksplisitt inn broren som et menneske. Selv om jeg ser på blekkspruten som en personifikasjon er det også en slags omvendt personifikasjon. Dette fordi broren blir gjort om til noe annet før han utfører overgrepet, som en umenneskeliggjøring. Gullet har lært at blekkspruten har lange tentakler med sugekopper som kommer til over alt og som fanger alt. Jeg tolker det som at Gullet forteller at broren bruker armene og hendene sine til å holde Gullet fast og ta på henne over hele kroppen, noe som føles unormalt for henne. Blekkspruten er også et dyr som ikke er like kjent for barn i Norge, fordi de lever under vann og de er sjeldne og se. Om overgriperen hadde vært sammenlignet med et annet dyr som er mer kjent for et barn i Norge, tenker jeg det hadde gjort utslag på tolkningen om selve overgrepet. Jeg mener at når Blekkspruten er et ukjent dyr som sjelden forekommer i barnebøker vil det ha en innvirkning på tolkningen av at overgrep er ukjent for mange. Boka er som skrevet laget for å kunne nå de barna som trenger det og samtidig ikke slippe alle barna helt inn. Det blir ikke eksplisitt fortalt at broren er blekkspruten etter overgrepet. Broren blir for eksempel ikke nevnt når Gullet snakker om Blekkspruten, som i bilen; «Plutselig har hun fortalt om Blekkspruten, hvem Blekkspruten er og hva han ville gjøre, [...]». Jeg mener at det kan være vanskelig å se sammenhengen mellom blekkspruten og broren etter overgrepet siden blekkspruten bare blir nevnt i teksten og ikke forekommer tydelig i illustrasjonene. Om man er observant ser man for eksempel at broren har fingre og armer som minner om blekkspruten på oppslaget etter overgrepet. Barn som har erfaringer med overgrep vil sannsynligvis også kunne trekke en sammenkobling, i motsetning til de barna som ikke vet hva et overgrep er.

5.2 Hvordan tolker vi overgrep i boka

Vi har alle ulike forestillinger om hva et overgrep er, og overgrepet i *Blekk spruten* er åpent for ulike tolkninger fordi det ikke eksplisitt blir forklart. I boka kan man altså ikke lese i verbalteksten og ikke se direkte i illustrasjonene at overgrepet skjer. Leseren kan derfor lese ulike ting ut av hva som faktisk skjer. Vi har ikke nødvendigvis en direkte opplevelse av nøyaktig samme følelse, men den lille erfaringen vi har er tilstrekkelig for å stimulere hukommelsen. Altså selv om de små barna ikke har opplevd nøyaktig det Gullet opplever, vil man likevel være i stand til å lage seg mentale bilder i hodet av illustrasjonene og verbalteksten, og på denne måten kjenne ubehaget på kroppen (Nikolajeva, 2013, s. 250).

Som skrevet tidligere har NHI laget en oversikt over hva som er kjente kjennetegn og symptomer på overgrep. I *Blekk spruten* finner jeg flere av disse kjennetegnene. Ifølge NHI (Nhi.no, 2021) blir for eksempel som oftest seksuelle overgrep mot barn under 18 år begått av familiemedlemmer. I *Blekk spruten* er det jeg tolker som sønnen i familien som begår seksuelt overgrep mot søsteren sin som fremstår som mye yngre enn han. At det er en yngre søster som blir utsatt mener jeg er med på å underbygge informasjonen fra NHI, og vise at det også kan ramme de minste i familien. NHI nevner at barn opplever hjelpeløshet og at de mister kontrollen over det som skjer, noe som også skjer med Gullet. På oppslag seks og sju, når selve overgrepet skjer kan man lese i verbalteksten at Gullet mister kontrollen over egen kropp; «klarer ikke røre seg, klarer ikke si noe som helst [...] munnen har ingen ord, og stemmen har ingen lyd,». Gullet forklarer på sin basale måte hvordan overgrepet føles på kroppen og hvordan hun ikke er i stand til å snakke. Jeg tenker at barneleseren som har opplevd noe lignende kan relatere seg mot tankene til Gullet fordi det er gjenfortalt fra barneperspektivet.

Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep sier ifølge NHI at de ofte har smerter, særlig i hodet og magen. Gullet forklarer på oppslag ni på sin basale måte hvordan det kjennes etter overgrepet: «[...] kjenner det langt inn i kroppen, langt inn i ryggen, i magen, innover.». Hun forklarer en slags smerte som er vanskelig å sette ord på. Jeg mener at ved at smerten formidles på denne måten slipper det inn flere ulike tolkninger og de utsatte barna vil kanskje kjenne seg igjen, om ikke i alt, men i noe. På oppslag 10 kan man se at Gullet sitter ved siden av en overdimensjonert stor saks og at håret hennes er klippet av og ligger nede på gulvet rundt henne. Jeg ser en sammenheng med at NHI nevner at de utsatte barna ofte får en opplevelse av tap. Altså kan man se det i illustrasjonen ved at Gullet mister håret sitt. Jeg er usikker på hvor tydelig dette fremkommer, siden jeg selv har brukt lang tid på å koble sammenhengene. Likevel tenker jeg at dersom et barn har erfaringer med overgrep vil man kanskje lettere kunne se helheten.

Et annet kjennetegn fra NHI er at barn ofte unngår steder og rom som minner om overgrepet. Overgrepet på Gullet skjedde på rommet hennes. På oppslag 11 kan man se på illustrasjonene at døra til rommet hennes er åpen, men det er mørkt og blått. Stjerna som før var i vinduet ligger på gulvet sammen med et gulvteppe med harde horisontale streker som jeg tolker som at her ønsker ingen å være. Rommet til Gullet forandrer seg på oppslag 19 etter at hun har fortalt om overgrepet. Fargen inne på rommet har igjen blitt gul, som i starten av boka. Gulvteppet som før hadde horisontale og harde streker ligger på skrå og er ikke like «stengt» som tidligere, og stjerna er oppe i vinduet igjen.

På oppslag 11 kan man både i verbalteksten og i illustrasjonene se at atferden til Gullet har endret seg, noe som også er et av kjennetegnene til NHI. «Gullet mitt? Sier pappa. Men Gullet fins ikke lenger. For Gullet er ikke lenger Gullet [...] Hun bare sitter der, glitrer ikke, ler ikke, smiler ikke [...]». I illustrasjonene sitter Gullet sammenkrøpet på en overdimensjonert stol som jeg mener er med på å forsterke at Gullet er veldig liten. Foran Gullet ligger den nykvessede blyanten. Siden formålet med boka er å få barn til å fortelle, åpne seg og tørre å snakke om hva de opplever, tolker jeg at det blanke, hvite arket og den nykvessede blyanten er en oppfordring om at Gullet må fortelle. Et annet kjennetegn fra NHI er at barn som blir utsatt for seksuelle overgrep ofte opplever skyldfølelse. Spesielt på oppslag 12 kan man se skyldfølelsen til Gullet i verbalteksten. På oppslaget kan man lese at Gullet er usikker på om hun sa klart i fra; «Kanskje det er hennes egen skyld? [...] Hun sa ikke nei, ikke ordentlig nei. Kanskje hun sa ja med kroppen?». Dette er trolig noe mange av de utsatte barna vil kjenne seg igjen i. Siden vi er mennesker og har en egen vilje vil det være naturlig at man kan si at man ikke vil være med. Gullet forteller også i verbalteksten på oppslaget at hun er redd for at mora ikke skal tro henne; «Kanskje mamma tror at hun lyver?». Jeg vil tro at dette er en av de største grunnene for at man ikke forteller om overgrep. Det verste vil jo være at når man først betror seg til noen så blir man ikke trodd. Et av kjennetegnene til NHI er at overgrepsutsatte barn som oftest forteller om overgrepet til en av foreldrene sine eller en annen voksen de stoler på. Ved at mora tar Gullet på alvor og tror på henne mener jeg det er med på å fortelle den utsatte barneleseren at det er trygt å fortelle, at man vil bli trodd, og at de voksne vil kunne hjelpe. Nesten samtlige av kjennetegnene til NHI er å finne i boka. Dette tenker jeg bidrar til at det er flere overgreps utsatte barn som vil kjenne seg igjen i en eller flere av situasjonene og oppleve boka som en venn og en som forstår. Som også skal være en av funksjonene til *Blekkspruten* ifølge Dahle (Lystrup, 2020).

5.2.1 Relasjoner til det mannlige kjønnsorganet

En av måtene temaet overgrep blir formidlet på tenker jeg er gjennom symbolikk knyttet til det mannlige kjønnsorganet som går igjen flere steder i boka. Karakteren Blekkspruten mener jeg er et av de viktigste elementene som blir brukt i boka for å fremstille temaet overgrep. Jeg ser flere

sammenkoblinger til at man med en blekksprut kan koble det til det seksuelle. En blekksprut har lange, ustyrlige tentakler som kommer til over alt. Også slik verbalteksten på oppslag seks beskriver; «med hender som kan finne fram overalt, og armer med kalde, klamme sugeskopper.». Sugeskoppene kan også relateres til det seksuelle, fordi de er våte og klamme. En seksuell akt kan være klam og med søl fra ulike kroppsvæsker. Det siste jeg tenker som kan relateres til det seksuelle med en blekksprut er blekket. Som skrevet tidligere mener jeg at blekket i boka fungerer som en metafor på sædavgangen til broren.

Buksebeltet på broren mener jeg som nevnt også er en referanse til underlivet og kan kobles mot penis til broren. Apekatten med sin lange hale, og gorilla med noe mellom beina kan begge relateres til en penis. Nesehornene blant lekene til Gullet er i parringssituasjon. Jeg tolker de seksuelle referansene i boka som at det er det gjemte som man ikke snakker om, men som likevel finnes over alt. De seksuelle referansene smyger seg inn i Gullet sin bevissthet hele tiden. Den er i bakgrunnen, men likevel tydelig. Disse referansene mot underlivet mener jeg er mer synlig og tydelig fra et voksenperspektiv, fordi man allerede vet at boka omhandler overgrep. Det at man allerede vet fra før man åpner boka at tematikken er overgrep, mener jeg bidrar til at man er observant på de seksuelle elementene. Jeg tror at dersom man ikke hadde fått informasjonen om tematikken på baksiden av boka, men først hadde forstått det på oppslag seks eller sju, ville en voksen leser på de første oppslagene ikke vært like observant på de seksuelle elementene.

5.2.2 Fargebruk

Fargene gul og blå går igjen som hovedfarger gjennom hele boka og beskriver det jeg mener er store deler av stemning og følelser Gullet kjenner på. Spesielt er det Gullet og broren som representerer de to fargene: han med blå som vannet blekkspruten lever i, og Gullet med gul, som gull. Gul og blå mener jeg også fremstiller hvordan Gullet kjenner på stemning, og hvor trygg eller utrygg hun føler seg.

Jeg mener at måten Gullet er metaforisk fremstilt i boka med navn og fargene blå og gul, er med på å formidle hva et overgrep gjør med et lite barn. Gullet kalles for Gullet fordi hun «glitrer som ingen andre kan glitre. Også når hun sitter helt stille og leker med dyrene, lyser hun, for det sier mamma» (oppslag 2). Gull er altså metaforen som moren til Gullet bruker på dattera. Mine assosiasjoner til gull er det mest eksklusive man kan ha, det peneste som finnes og det man får om man er en vinner. Gullet fremstår derfor for noe svært verdifullt for moren. Jeg mener det er med på å understreke at fæle ting kan skje selv med de mest perfekte. Gullet lever et helt ordinært familieliv slik jeg ser det, med mor, far og bror, i et vanlig familiehjem. Gullet er illustrert med en gul farge før overgrepet som forandres til

en blåfarge etter overgrepet. Samtidig som hun forandres til blå står det i verbalteksten; «Nå er ikke Gullet gull lenger, hun merker det selv, at hun slutter å lyse, at hun slukner.» (oppslag 9). Gullet kan altså sammenlignes med en varm skinnende lyspære som slukkes og som blir kald og mørk. Når Gullet får tilbake den gule fargen etter at hun har fortalt om overgrepet forklares det med at «Hun kjenner at hun begynner å glitre igjen.» (oppslag 19). Jeg mener dette formidler til leserne, da spesielt de med erfaring fra overgrep, at man kan finne gleden igjen og bli seg selv igjen uansett hvor ille det føles.

Det er interessant å se for seg hvordan boka og dens handling hadde blitt påvirket dersom boka hadde vært illustrert med et rikt spekter av alle farger, eller om den hadde vært i sort hvitt. Min umiddelbare tanke er at dersom oppslagene hadde vært fargelagt med flere farger ville det kanskje sluppet inn flere av de barna som ikke skal forstå selve overgrepet, fordi det hadde blitt mer gjenkjennelig og for nært virkeligheten for leseren. En annen interessant tanke er at dersom boka hadde vært i sort hvitt, ville det bidratt i like stor grad med fremstillingen av overgrep, og det overgrep gjør med et lite barn? Som tidligere nevnt mener Traavik (2012, s. 176-177) at et sort hvitt bilde gir oss mye mindre informasjon enn om det hadde vært i farger. Grunnen til dette er at man alltid vil se fargene sammen med motivene i illustrasjonene.

5.2.3 Dyrene illustrerer ulike følelser og stemninger

En barnebok med et komplisert og vanskelig tema som i *Blekkspruten* er i følge Nikolajeva (2000, s. 56) «hjulpert» ved å benytte dyr i karakterene. Nikolajeva mener nemlig at et følsomt og vanskelig tema i en barnebok virker mer uskyldig om man bruker dyr istedenfor realistiske mennesker. Når hovedpersonen i bildeboken er et dyr vil det ifølge Nikolajeva gi leseren frihet til å eliminere eller unngå flere viktige spørsmål som ellers er essensielle i vurderingen av karakteren. Når det er en karakter i form av et dyr som utfører en farlig og vond hendelse i en bildebok vil dyreformens ifølge Nikolajeva (2000, s. 56) muligens hjelpe leseren til å absorbere konflikten uten å føle at den er truende eller kommer for nær. Jeg mener at flere av letedyrene til Gullet formidler følelser og stemninger, og jeg mener at det er enklere å relatere til dyr enn til mennesker for små barn.

Kosedyret til Gullet, leoparden, blir ikke nevnt eksplisitt i verbalteksten av boka. Likevel mener jeg at den spiller en viktig rolle for fremstillingen av Gullet. Både Gullet og leoparden gjennomgår en forvandling gjennom fortellingen, fra å være glade og energiske, til å bli forknytt, og til slutt bli glade og energiske. Det samme gjelder selve handlingene som blir utført og hva det gjør med selvfølelsen til Gullet som blir vist gjennom leoparden. Når leoparden blir holdt av en tentakel på oppslag seks, like før selve overgrepet, mener jeg det illustrerer at Gullet føler seg fanget. Når Gullet holder leoparden

hardt rundt halsen på oppslag ti mener jeg det illustrerer at Gullet føler seg fanget, ikke får puste og ikke kan prate. En annen påvirkning til fortellingen som leoparden utgjør er at Gullet ikke er alene. Hun har en god, trofast og trygg venn i leoparden. På samme måte som at boka kan fungere som en venn, mener jeg at Leoparden vil fungere som en venn med stor grad av symbolikk.

Verbalteksten og leoparden forteller ofte parallelle historier hvor de utfordrer leseren til å tenke lenger. De utvider hverandre, men er samtidig avhengige av hverandre for å skape en helhet i fortellingen. Dette kan altså gå under kategorien den utvidede bildeboken fra de fem kategoriene av bildebøker til Nikolajeva og Scott. Et eksempel er på oppslag seks hvor blekkspruten har tatt leoparden fra Gullet og holder den i et kvelertak langt fra Gullet. I verbalteksten kan man lese; «Hvorfor låste du? Spør Gullet. Så vi kan leke i fred, hvisker han og begynner den leken som ikke er en lek». Verbalteksten forteller hva spesifikt som skjer og hva som blir sagt mellom Gullet og broren. leoparden forsterker fortellingen ved å illustrere følelsene til Gullet, at hun mister tryggheten/friheten og blir kvalt. På enkelte oppslag kan man se at leoparden og verbalteksten utfyller hverandres tomrom, og den ene eller den andre gir mer detaljer eller utdyper mer. Oppslag 10 er et slikt eksempel. Verbalteksten forteller hvordan «det bråker i hodet. Bråker i kroppen selv om hun sitter helt stille. Durer, dunker,urrer...». Leoparden utfyller denne følelsen, slik den blir skviset mellom hendene til Gullet.

Flere av lekene til Gullet er ulike dyr og fremstår som levede ved at de beveger seg og bevitner situasjoner som skjer rundt seg. Ved å bruke dyr, leker og gjenstander unngår forfatteren noen moralske problemer og spørsmål fordi de ikke nødvendigvis trenger å sosialiseres inn i voksenlivet (Nikolajeva, 2000, s.57) og den virkelige verden. Dyrene i boka er spredt rundt i illustrasjonene og man kan tolke ulike stemninger og følelser ut ifra de, som forklart i analysedelen. Ved at lekene og dyrene er fremstilt på denne måten, mener jeg det gir en mulighet til å fremstille flere ulike følelser på det samme oppslaget. De ulike dyrene formidler ikke nødvendigvis bare følelsene, men de kan også føles ambivalente og bidra til å skape en forvirring. Siden det ikke finnes noen fasit på hvordan man opplever overgrep, og ingen fasit på hva man skal føle etter et overgrep, mener jeg at dyrene bidrar til at boka har flere muligheter til å treffe flere ulike barn, i ulike livssituasjoner.

5.3 Barneperspektiv og voksenperspektiv

I *Blekkspruten* finnes det elementer voksne vil forstå og som barn ikke nødvendigvis vil forstå, og motsatt. Siden det legges opp til at barn og voksne skal tolke boka på ulike måter, mener jeg boka kan kategoriseres som allalderlitteratur (Ommundsen, 2010; Tønnessen, 2014). Barneperspektivet i boka ligger ikke i det overordnede temaet, men i tilnærmingen til temaet (Birkeland et al., 2019, s. 29). *Blekkspruten* handler ikke om broren som ikke klarer å holde fingrene fra søsteren sin. Den handler heller ikke om at moren ikke klarte å beskytte Gullet og stoppe overgrepet fra å skje, eller hvordan hun

må handtere situasjonen i etterkant. Det er Gullet sin fortelling. Det er hun som forklarer hvordan kroppen og hodet bråker og hvor redd hun er for Blekkspruten.

Jeg mener at det som skaper en trygg avstand til boka og overgrepet for barneleseren er at dyrene blir brukt som metaforer. Metafor for å blant annet forklare Gullets indre følelser, som jeg mener hadde blitt brutalt å formidle i verbalteksten. I tillegg at broren er forvandlet til en blekksprut mener jeg skaper en avstand mellom det grusomme som skjer og leseren sin forståelse av det. Som skrevet i teoridelen vil ifølge Nikolajeva og Scott (2006, s. 92) bruken av dyr som hovedpersoner eller som leker lettere skape en avstand mellom leseren og handlingen. Hadde ikke broren blitt forvandlet til et dyr under overgrepet mener jeg illustrasjonene og boka ville blitt for nært og brutalt for små barn.

I boka finner jeg flere elementer i illustrasjonene som gir meg tilleggsinformasjon som leser, men som ikke blir nevnt i verbalteksten. Disse elementene bidrar som forsterkere for hvordan jeg tolker og forstår boka. Jeg synes det er interessant hvordan et barn ville plukket opp og tolke disse elementene i forhold til en voksen. Et eksempel på et slikt element er lekedukken til Gullet som etter hvert forvandler seg til en rev og som det til slutt blir til en sau. Tanker jeg får fra et voksenperspektiv er at denne dukken er med på å fortelle overgrepet med forvandlingen sin. Et barn vil kanskje ikke se denne sammenhengen selv, men kan kanskje lage en sammenkobling med hjelp fra en voksen leser. Et annet element er de tre apene på oppslag 11 som kan minne om *Østens tre aper*. Figurene av de tre apene der den ene holder for øynene, den andre for ørene og den tredje holder for munnen er et kjent motiv fra japansk kunst. Metaforen med apene oppfordrer ens nektelse til å se, høre eller snakke om onde ting. Apene har navnene Mizaru, Kikazaru og Iwazaru som betyr ser ikke, hører ikke og snakker ikke. De handler om et ordspråklig prinsipp som sier; «se ikke ondt, hør ikke ondt, snakk ikke ondt». Prinsippet handler om at vi skal unngå ondskap. Om man følger prinsippene til apene vil det garantere lykke i livet (Utforsk Sinnet, 2019). En voksen med denne referansen til apene vil legge det til i sin tolkning, som at broren forteller gjennom de tre apene at Gullet ikke bør «reagere» på det som har skjedd, for å fortsette å ha ett lykkelig liv. Et barn vil mest sannsynlig se at apene holder hendene foran øyne, øre og munn, og tolke det som at det må holdes hemmelig.

5.4 Lykkelig i alle sine dager?

Med det første jeg leste boka tolket jeg slutten av boka som en lykkelig slutt. Etter å ha analysert og sett nærmere på boka har jeg tenkt på hvorfor det fremstår som en lykkelig slutt. Hendelsen av et overgrep er en vond erfaring for alle de involverte, både foreldrene og for barna. Hvorfor tenker man som leser at etterpå er alt bra igjen?

Jeg mener at som voksen så vil man være i stand til å se det større bildet i forhold til et barn som ofte vil være mer snever i sin tolkning. For et barn vil lesingen ofte ligge tettere på motivet i boka (Birkeland et al., 2019, s. 31), som i *Blekkspruten* er overgrep. Jeg mener altså at et barn vil se på avslutningen i boka som en lykkelig avslutning, hvor alt er løst og reparert. En voksen leser vil kanskje tenke på at selv om Gullet nå kommer seg videre vil hun bære med seg minnene om overgrepet videre i livet. I teksten på siste oppslag står det «trenger ikke passe på, morgener, kvelder, netter, leke på rommet [...]» (Dahle & Nyhus, 2016a, oppslag 19). Et barn vil muligens tenke på det siste oppslaget at alt er blitt bra igjen og at alt er som før. En voksen vil forstå at denne familien aldri vil bli helt som før. Gullet og broren vil nok aldri få tilbake det forholdet de hadde før overgrepet. Det er ikke en direkte lykkelig eller ulykkelig avslutning. Slik jeg ser det er det litt av begge deler.

Formålet med boka skal ifølge Dahle åpne opp og få barn som opplever overgrep til å tørre å fortelle om det til noen. Flere av illustrasjonene mener jeg symboliserer hvordan Gullet følte seg før og etter overgrepet. Illustrasjonene mener jeg vil fungere godt som en samtalestarter mellom barn og en voksen leser av boka. Disse mener jeg også kan bidra som en motivasjon for at de utsatte barna skal fortelle, fordi Gullet tilsynelatende får det mye bedre etterpå. Det ene eksempelet på dette er bordet hun sitter ved på oppslag 11 rett etter overgrepet, og bordet hun sitter ved på det siste oppslaget, oppslag 19. Bordet på oppslag 11 er dekket i fargen blå, som jeg mener er den usikre og vonde følelsesfargen. På bordet ligger alt på rekke og bordet virker stort i forhold til Gullet. Etter at Gullet har fortalt om overgrepet er bordet fullt av rot, men et kreativt og lekent rot. Gullet henger over bordet, som nå virker mindre og tegner med hele seg. Et annet element i boka finner jeg på strandsiden, oppslag 18, som viser hvordan verbalteksten tilsynelatende blir fortalt av en mer voksenstemme i motsetning til resten av boka. På den siden kan det virke som at voksenstemmen ser hendelsen fra utenfor og forteller både til Gullet og til barneleseren hva som er trygt. På dette oppslaget brukes det jeg tolker som overtalelse for å motivere barn til å fortelle. Fordi de blant annet forteller om alt det trygge kroppen også kan omhandle. Også på dette oppslaget er det mye å snakke om i en samtale med et barn. En voksen leser kan lese verbalteksten, finne ulike kroppslige fenomener i illustrasjonene og snakke om hvor naturlig kropp og nærhet er.

På det siste oppslaget er det en stor illustrasjon av leoparden. Det er en gulfarge på hele dyret og den virker større, som at den har blitt voksen. Leoparden står med lang og strak hals, som at den er stolt og selvstendig. Jeg mener det kan symbolisere at Gullet vokser opp og blir en sterk, trygg og selvstendig jente til slutt. Siden formålet med boka skal være å få utsatte barn til å tørre å snakke om overgrep, mener jeg at leoparden er med på å symbolisere håp og at det kan gå bra til slutt. Livet vil alltid gå videre, men med en ekstra ballast i bagasjen. Forholdet til Gullet og broren vil alltid være påvirket av det som har skjedd, men likevel vil Gullet vokse og bli selvstendig og sterk, som leoparden.

6 Oppsummering og avsluttende kommentar

Da jeg startet å granske bildeboka *Blekkspruten* var jeg nysgjerrig på å se hvordan det var mulig å formidle et så vanskelig tema som overgrep. Tankene mine rundt hva en barnebok er var spennende eventyr, fantasi og interessante figurer. For meg virket fjernt for meg at en bildebok kunne formidle et så vondt tema. Da jeg leste *Blekkspruten* for første gang var min umiddelbare tanke å skåne barn mot dette. Spørsmål som dukket opp var om små barn trenger å kjenne til overgrep, og hvordan man forteller og forklarer et slikt tema for et lite barn. Etter å først ha tenkt at barn må skånes for temaet overgrep gikk tankene mine til de stakkars barna som faktisk opplever dette. Disse barna trenger hjelp til å finne ord og fortelle. Jeg ville finne ut hvordan *Blekkspruten* formidler overgrep og problemstillingen min ble derfor; «Hvordan blir overgrep formidlet gjennom verbale og visuelle virkemidler i bildeboka *Blekkspruten*?».

For å svare på problemstillingen min har jeg gått grundig til verks og analysert bildeboka ved å i hovedsak se på illustrasjonene, men også ved å koble de til verbalteksten. Det første jeg la merke til i møte med boka var den rike bruken av dyr og hvordan de på hver sin måte var med på å formidle hvordan Gullet beskriver familien sin, samt hvordan Gullet føler seg i gitte situasjoner. Leoparden var et dyr som utpekte seg for meg, da den er mye å se i hendene til Gullet og som jeg tolket som tryggheten og vennen til Gullet. Denne følelsen av vennskap koblet jeg til at Dahle ville at boka skulle fungere som en venn for de barna som trenger det (Lystrup, 2020). Fargebruken i boka er også fremtredende, med bruken av gul og blå som primærfarger. Etter hvert i analysen fant jeg ut at fargene gjenspeiler mye av stemningen i boka. Gullet føler seg trygg, skinnende og glad som gulfargen og hun føler seg fanget og synker ned i dypet, i blåfargen. Fargene gul og blå koblet jeg også opp mot blekkspruten og leoparden. Blekkspruten er broren i en slags forkledning i det er han som utfører overgrepet. Gullet og den jenta hun var, koblet jeg til leoparden, som rømmer under selve overgrepet og som blir brukt som en støtte og trygghet etter overgrepet. Nøkkel og lås er også et svært synlig element som er å se på samtlige av oppslagene i boka. Broren låser døra før overgrepet og vokter nøkkelen etter overgrepet, noe jeg tolker som et symbol på at han hadde makten. Nøkkelen mener jeg kan symbolisere selve overgrepet og hemmeligheten rundt dette. Grunnen til denne tolkningen er blant annet fordi den store nøkkelen broren bærer rundt på, havner i hendene til moren etter at hemmeligheten er blitt fortalt av Gullet. Broren mistet makten og hemmeligheten hans var ikke lenger hemmelig.

Boka sitt formål med å åpne opp og tørre å snakke om det vonde kobler jeg sammen med symbolet nøkkel og lås. En nøkkel sammen med en lås er ofte symbolet på noe som kan åpnes og løses. Før overgrepet finner sted kan man se at nøkkelen står i låsen på baderomsdøra. Dette tolker jeg som at den er hvor den hører til, døra er åpen og alt er som det skal være. Etter overgrepet er nøkkelen ute av

låsen og «på ville veier». På de siste oppslagene kan man se at dører og vinduer er åpne med en lys og strålende gulffarge og med blafrende, lette gardiner. Jeg tolket det som at disse illustrasjonene er et symbol på hvordan det er å slippe ut en tung og vond hemmelighet. De illustrerer hvordan det kjennes for Gullet og jeg kjenner det også som leser av boka, hvordan den friske luften fra vinduet strømmer inn. Sammen med at verbalteksten forteller til Gullet at det var bra hun fortalte og at hun får hjelp av de voksne, muligens vil være med å motiverer barn til å snakke om det vonde.

I lesingen av boka fant jeg ikke noen eksplisitt forklaring på selve overgrepet, og det var kun på baksidepermen man kunne lese «*Blekkspruten* er en bildebok om overgrep mot barn.» (Dahle & Nyhus, 2016a). Overgrepet blir illustrert ved at broren blir forvandlet til en blekksprut og at Gullet er naken. I verbalteksten fortelles det at Gullet er forvirret, at hun gjør som blekkspruten sier og ikke er i stand til å røre på seg eller snakke. Dahle poengterte i kulturplot (2020) at «de voksne skal forstå hva det handler om, men ikke alle barn – bare de barna det gjelder». Ved at *Blekkspruten* bruker metaforer og da i hovedsak med dyr mener jeg at boka klarer å skjule brutaliteten for uvitende barn, men samtidig være åpen for barn som selv har opplevd overgrep. Formålet med boka er å nå ut til de barna som har opplevd overgrep, gi de ord og få de til å ikke føle seg alene (Dahle, 2016b). Siden boka er åpen for mange ulike tolkninger, mener jeg at den har store muligheter til å nå ut til flere barn, selv med ulike erfaringer innen overgrep. Dette mener jeg fordi boka ikke forklarer i detalj hva som faktisk skjer mellom Gullet og broren. Gullet forteller mye om hvordan hun har det og føler seg etter overgrepet. Som skrevet om i drøftingen ser jeg en sammenheng mellom det og de kjente kjennetegnene til NHI hos barn har etter å ha blitt utsatt for overgrep. Ved at flere av disse kjennetegnene kommer frem mener jeg at mest sannsynlig flere barn vil finne sammenligninger med det de selv opplever.

Det er interessant å også reflektere rundt hvordan ulike lesere vil forstå boka. Hva i fortellingen vil barn som ikke har erfaringer med overgrep legge merke til og lese ut ifra fortellingen? Enn om det er en storebror eller en som faktisk har opplevd overgrep, men fra den andre siden. Vi følger historien gjennom Gullet sitt perspektiv. Jeg mener det er med på å skape en sympati for Gullet og vi får en medfølelse for henne. Hadde boka for eksempel blitt fortalt gjennom broren og hans sine tanker, kunne historien vært totalt annerledes. Da hadde vi kanskje fått en slags forståelse og en medfølelse for broren, hvem vet.

6.1 Vanskelige tema i bildebøker

I starten av prosjektet var jeg svært skeptisk til at bildeboka skal formidle den grusomme historien om en jente som opplever overgrep. Når jeg nå har dykket inn i bildebokteorien og i *Blekkspruten* har jeg

fått en større forståelse for mulighetene en bildebok har til å formidle. Bildebøker har et potensiale for å fremkalle vårt emosjonelle engasjement, både gjennom bilder og tekst (Nikolajeva, 2013, s. 249). Litteraturen har enormt potensiale når det gjelder å tematisere vanskelige tema. Dette har jeg erfart gjennom de verbale og visuelle virkemidlene som blir brukt i *Blekkspruten*. Måten man kan formidle flere ulike følelser, stemninger og hendelser på ett oppslag har overrasket meg. Som bildebokforfatter kan man bruke mange slags ulike metaforer og symboler som gjør at ikke alle forstår på den samme måten. Derfor er en bildebok en god og trygg måte å formidle vanskelige tema, hvor noen skal forstå og kjenne seg igjen og andre forstår det som en historie de ikke kan relatere til, men som likevel er fengende. Men jeg vil også poengtere at jeg mener at slike bøker kan være avhengige av at en voksen er med å lese, tolker og støtter. Den voksne mener jeg også må være forberedt på hvilken bok man leser i og være trygg på en eventuell samtale om et vanskelig tema. Dette gjelder også for lesingen av *Blekkspruten*.

For at formidlingen av *Blekkspruten* skal fungere optimalt mener jeg at en voksen person må være tilstede sammen med barnet. Da vil den voksne være der for å forklare, støtte og belyse de viktige elementene. Den enorme mengden av detaljer i illustrasjonene i boka mener jeg kan bidra til å samtale med barn på en «ufarlig» måte. Fordi det er mange ulike elementer man kan dra frem og som man kan snakke og reflektere rundt. Høytlesing og litterære samtaler er gode innganger for å forstå og utvide forståingen av en bok. «Å lese for og med barn handler om å vere seg bevisst si eiga rolle som formidlar; lage gode rammer rundt lesinga, og om å vere sensitiv for barns responsar, verbale og nonverbale.» (Birkeland et al., 2019, s. 23). Altså mener jeg også at den voksne må være forberedt og kjent med boka før man lesere den til et barn. Da jeg selv leste boka for første gang hadde jeg såpass stort fokus på selve overgrepet, fordi jeg visste at det handlet om dette temaet. Det førte til at jeg gikk glipp av flere interessante elementer som kan være med på å «ufarliggjøre» og skape en trygg avstand til leseren. Om jeg nå skulle presentert boka for et barn ville jeg hatt et større innblikk og vært mer kjent med måten boka formidler temaet overgrep.

6.2 Lærerprofesjonen

Etter denne studien mener jeg som kommende lærer at man ikke må være redd for å ta i bruk bøker med vanskelige temaer. Jeg mener det å ha søkelys på vanskelige temaer i skolen er viktig for å åpne opp for at elever kan bruke læreren som en viktig kontaktperson i livet. Som lærer mener jeg det er viktig å ikke omgå slike temaer fordi det er vanskelig å snakke om, men være trygg i seg selv ved å skape trygge rom for slike samtaler med elevene. Som lærer jobber man innenfor en profesjon som er tilknyttet profesjonsetikk. Jeg mener at man som lærer skal være omsorgsfull og bevisst på makten en har i kraft av rolle og posisjon. Når man jobber som lærer er man i løpet av skoledagen innom flere

deler av etikk. Det er viktig at man bevisst rundt etiske retningslinjer når en må håndtere utfordrende temaer som overgrep i hjemmet (Bøyum, 2020).

En lærer har ulike plikter med tanke på hvordan man skal utføre jobben sin som går under pliktetikken. Læreplanen og Lærerprofesjonens etiske plattform er eksempler på dokumenter som skal veilede læreren til å ta riktige valg. Selv om det finnes slike dokumenter er det ikke slik at læreren bare bør følge dem ukritisk. Her spiller både nærhetsetikk og konsekvensetikk også en viktig rolle på hvordan man som lærer skal håndtere slike tema. Nærhetsetikken går på at vi er avhengige av hverandres omsorg og empati, altså der følelser og fornuften spiller en rolle. Under konsekvensetikken må læreren ta hensyn til hvordan man skal håndtere saken på en riktig nok måte, og at flest mulig skal få det best mulig (Bøyum, 2020). Når overgrep forekommer er dette noe som ikke skal skje. Uansett hvordan man håndterer situasjonen vil det ikke være fasit på dette. Man må hele veien tenke hvilke konsekvenser som kommer av forskjellige handlinger og hvordan man skal handle for å ivareta elevene på best mulig måte. Som lærer tilbringer man mye tid med elevene og vi bør være trent nok til å reagere når noe «skurrer». Derfor tenker jeg at om man skal ta i bruk *Blekkspruten* bør man være forberedt på hvilke historier som kan komme frem blant ungene. Det er også viktig å nevne at en lærer ikke bør få mange roller som ikke ligger innenfor kompetansefeltet til en lærer. En lærer vil kunne hjelpe barna med å få hjelp hos kompetente fagpersoner.

6.3 Potensiale for videre forskning

Det er flere interessante aspekter ved *Blekkspruten* jeg ikke har vært inne på i min oppgave, men som vil være gode utgangspunkt for videre forskning. En mulighet er å undersøke i større grad hvilket potensiale barnelitteraturen har for å tematisere vanskelige tema. Man kunne gått dypere inn i bildebøker og bildebøker med vanskelige tema og undersøkt i hvilken grad de bruker de samme virkemidlene eller ulike virkemidler, ut ifra forskjellige temaer. En annen mulighet er å koble lærerrolla inn i større grad en det jeg har gjort.

Når det gjelder lærerrollen kunne man for eksempel forsket videre på å bruke boka i en skolesammenheng. Jeg ser for meg at man kunne brukt forskningsklasser og undersøkt hvordan barn på ulike måter tolker og forstår boka. Man kunne også forsket på selve samtalen med barn og brukt enkeltelever i forskningen. Ved å observere kunne man stått på sidelinjen av en presentasjon av boka, og hørt og sett på en lærer som leser boka foran en klasse. Man kunne observert en samtale og sett ulike reaksjoner og væremåter gjennom historien om Gullet. Om man skulle tatt den forskningsveien så vil jeg nevne at varsomhet da er et viktig punkt. Temaet er tøft og vanskelig, derfor må man som forsker være godt forberedt. I min forskningsperiode har jeg lest mye i og rundt forskningsfeltet

barnebøker og mulighetene de har for å formidle tabubelagte temaer. Jeg ser at det er stor plass til videre forskning rundt denne spennende tematikken.

Det aller viktigste jeg sitter igjen med etter denne studien er at å formidle vanskelige temaer i bøker for barn er viktig for de barna som trenger det. De trenger noen som forstår, en venn, ord og noe som kan være med på å åpne en vanskelig samtale. Bildeboka har enorme muligheter for å formidle de vanskeligste temaer med sine ulike virkemidler og tolkningsmuligheter.

Litteratur

- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2021, februar 10). *Vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/bekjemper-vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-ungdom/id2398050/>
- Barsten, R. (2017, juni 3). *Skremmende, men nødvendig*. NRK. <https://www.nrk.no/innlandet/barnebok-skal-fa-overgrepsofre-til-a-fole-seg-mindre-alene-1.13542557>
- Barthes, R. (1994). *Bildets retorikk* (s. 22-[35]). Pax.
- Birkeland, T., Mjør, I., & Teigland, A.-S. (2019). *Barnelitteratur—Sjangrar og teksttypar* (4. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørlo, B. W., & Goga, N. (2020). Bildebokanalyse. I *Master i norsk: Metodeboka 1* (s. 62–79). Universitetsforlaget.
- Bøyum, S. (2020). *Etikk for lærarar*. Samlaget.
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag.
- Dahle, G. (2017, september 15). Bildeboka som forskningsstasjon. *Boktips*. <https://www.boktips.no/barneboker-books/barn-6-til-8-ar/bildeboka-som-forskningsstasjon/>
- Dahle, G. (2016b). *Gro Dahle om å skrive om vanskelige ting*. Boktips. <https://www.boktips.no/barneboker/barn-4-til-6-ar/gro-dahle-blekkspruten>
- Dahle, G., & Nyhus, S. (2016a). *Blekkspruten*. Cappelen Damm.
- Gadamer, H.-G. (2012). *Gadamer, Sannhet om metode—Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Pax.
- Goga, N. (2018). Bærekraftig litteraturundervisning. I *Møter med barnelitteratur. Introduksjon for lærere* (s. 352–368). Universitetsforlaget.
- Groth, B. (2018). Noas ark. I *Store norske leksikon*. http://snl.no/Noas_ark
- Johannessen, L. E. F. en, Raufoss, T. W., & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Kripos. (2016). *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år* (s. 54).

- Kulturutveckling VGR. (2017). *Gro Dahle og Svein Nyhus*.
<https://www.youtube.com/watch?v=Mk8AXyfiOCc>
- Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen*.
- Lothe, J. (2003). *Fiksjon og film, narrativ teori og analyse* (2. utgave). Utgivelsesforlaget.
- Lystrup, M. (2020, januar 16). – *Det er mitt ansvar å vise noen barndommer som ellers ikke kommer til syne*. Kulturplot. <https://kulturplot.no/magasinet-plot-bok/2020/det-er-mitt-ansvar-a-vise-noen-barndommer-som-ellers-ikke-kommer-til-syne>
- Malt, U. (2019). Kroppsspråk. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/kroppsspr%C3%A5k>
- Michelsen, P. A. (2018). Realistiske fortellinger for barn. I *Møter med barnelitteratur. Introduksjon for lærere*. Universitetsforlaget.
- Nasjonal digital læringsarena. (2020, september 28). *Språklige bilder*.
<https://www.youtube.com/watch?v=emPmKuSLhII>
- Nhi.no. (2021, april 26). *Seksuelle overgrep mot barn* [Helsenettsted]. NHI.no.
<https://nhi.no/familie/barn/seksuelle-overgrep-mot-barn/>
- Nikolajeva, M. (1998). *Barnbokens byggklossar*. Studentlitteratur.
- Nikolajeva, M. (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Studentlitteratur.
- Nikolajeva, M. (2013). Picturebooks and Emotional Literacy. *The Reading Teacher*, 67(4), 249–254.
<https://doi.org/10.1002/trtr.1229>
- Nikolajeva, M., & Scott, C. (2006). *How Picturebooks Work*. Routledge.
- Ommundsen, Å. M. (2010). *Litterære grenseoverskridelser. Når grensene mellom barne- og voksenlitteratur viskes ut*. Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo.
- Ommundsen, Å. M. (2018). Bildeboka. I R. Stokke Seierstad & E. Tønnesen Seip, *Møter med barnelitteratur. Introduksjon for lærere* (s. 151–170). Universitetsforlaget.
- Skei, H. H., & Lothe, J. (2020). Fabel. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/fabel>
- Stokke, R. I. S., & Tønnessen, E. S. (2018). *Møter med barnelitteratur: Introduksjon for lærere*. Universitetsforlaget.
- Stokke Seierstad, R. (2018). Å møte andres livsverdner i litteraturen. I *Møter med barnelitteratur Introduksjon for lærere* (s. 239–258). Universitetsforlaget.

Stokke Seierstad, R., & Tønnesen Seip, E. (2018). Barnet og litteraturen. I *I møter med barnelitteratur. Introduksjon for lærere*. Universitetsforlaget.

Traavik, I. (2012). *På liv og død: Tabu i bildeboka: Analyser og refleksjoner*. Gyldendal akademisk.

Udir. (2020). *Overordnet del Folkehelse og livsmestring*. Utdanningsdirektoratet.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/>

Utdanningsforbundet. (2021). *Lærerprofesjonens etiske plattform*.

https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/larerhverdagen/profesjonsetikk/larerprof_etiske_plattform_a3_bokmal_hvit_rev_131114.pdf

Utforsk Sinnet. (2019, januar 31). *De tre vise aper: Metafor for å hjelpe deg med å leve et lykkelig liv*.

Utforsk Sinnet. <https://utforsksinnet.no/de-tre-vise-aper-metafor-lykkelig-liv/>